

bijen

Maar niettemin hebben zij, die beweren, dat de onderwetsche strookorf als bijenwoning onovertroffen is, ongelijk. Behaalt men ook op oude manier dikwijls veel voordeel, het is niet tegen te spreken, dat de onderwetsche ijnker met minder zekerheid werkt en minder vrijheid van handelen heeft, dan hij, die de bijenteelt in woningen met lossen bouw drijft.

Wanneer de ijnker zijn bezigheden in den bijenstal verricht, zal hij de vertoornde bijen dikwijls gedeeltelijk door rooken moeten bedwelmen en bedaren. Een pijp met smeulende tabak is in dit opzicht een hoogst gebrekkig werktuig. De ijnker doet het best gebruik te maken van de daarvoor in den handel zijnde blaashalgen.

Wil hij van zou'n blaashalg gebruik maken, dan droge hij geheel verrot hout en weeke hij dit in een oplossing van 30 gram salpeter op 1 liter water, waarna het opnieuw gedroogd wordt.

Zullen de bijen zware korven maken, dan moeten zij op niet al te grooten afstand van den bijenstal veel honigrijke bloemen kunnen vinden.

De ijnker kan den ijver zijner diertjes rijke vruchten doen afwerpen, als hij zorgt, dat ze niet te ver van huis overvloed van honigrijke bloesems kunnen bezoeken en daarom moet hij door opzettelijk aankweeken planten weten te verkrijgen, welke op de tijdstippen, waarop weinig of geen landbouwplanten, vruchtbloemen en wilde gewassen bloemen dragen, hun kelken openen. Daartoe kunnen zeer geschikt zogenaamde verloren hoeken gebruikt worden.

bijen

Van de redactie

Maandblad voor imkers ISSN 0926-3357
Jaargang 9, nummer 11, november 2000

Uitgegeven door de Imkersbond ABTB, de Limburgse Land- en Tuinbouwbond (LLTB), de Bond van Bijenhouders Zuidelijke Land- en Tuinbouworganisatie (ZLTO) en de Vereniging tot Bevordering der Bijenteelt in Nederland (VBBN)

Hoofredacteur mw. M.L. Boerjan

Redactie P. Elshout, M.J. van Iersel, R.H. Molenaar en A. Vermaas

Vaste medewerkers mw. N. de Jong, O. de Kat, A.M. Kuypers, A. Neve, Chr. Smeekens en K. Zoet.

Redactiesecretaris mw. M.J.E.M. Canters

Postbus 90, 6720 AB Bennekom Telefoon 0317 422422

Telefax 0317 424180 E-mail bijenhuis@tip.nl

Serveraansluiting VBBN zoemlijst: listserv@lifenet.nl

Stuur een E-mail naar bovengenoemd adres, met vermelding in de onderwerpregel en de body van het bericht:

Subscribe VBBN_ZOEM-L

Homepage VBBN: <http://www.vbbn.nl>

Financiële administratie

Spoorlaan 350, 5038 CC Tilburg, telefoon 013 5836350

Bankrelatie RABO-bank Tilburg,

rekeningnummer 18.52.12.077, ten name van 'Bijen'.

Postbanknummer van de bank 10.88.813

'Bijen' verschijnt 11 keer per jaar omstreeks de 15e van de maand (de juli- en augustusnummers worden gecombineerd).
Oplage 7.600

Tarieven voor handelsadvertenties: op aanvraag bij de redactiesecretaris.

Niet-commerciële advertenties in 'Vraag en aanbod':

f 20,- per 20 woorden, elk extra woord f 0,50

Betaling bij opgave.

Alle in 'Bijen' gepubliceerde meningen en inzichten blijven voor rekening van de auteurs. De redactie houdt zich het recht voor de bijdragen in te korten of te redigeren.

Overname van artikelen en illustraties alleen met toestemming van de redactie en dan met bronvermelding.

Kopij, opgave en betaling van advertenties moeten uiterlijk zes weken vóór de datum van verschijning aan de redactiesecretaris worden opgestuurd. Tekst bij voorkeur op een diskette insturen. Zo mogelijk met foto's of dia's.

Vormgeving en opmaak Grafisch Atelier Wageningen

Druk Drukkerij Modern b.v., Bennekom

Bij de voorplaat: tekening door Jeannette van der Aa

Na het extra dikke themanummer hebben we weer een normale Bijen voor u samengesteld met interessante en gewone verhalen. Interessant is bijvoorbeeld het verslag van de samenwerking tussen Intratuin en de VBBN. Op een enkele negatieve ervaring na was de actie een groot succes en voor herhaling vatbaar.

Wie zegt dat de jeugd niet in bijenhouden geïnteresseerd is? Als het aan David Kajouw ligt maakt de 'oude knarre' plaats voor 'de 'jonge flitsende' imker. De laatste nodigt hij uit voor het schrijven van een jongeren column in Bijen. Ik sluit me van harte 'bij deze uitnodiging aan. Wie durft deze uitdaging op te pakken? Bel of schrijf de redactie.

Het is weer winter en er dus weer een lange agenda met vele activiteiten.

Marleen Boerjan

Inhoud

Een nieuw millennium, een nieuw geluid	C. Reker	299
Nieuws van de Ambrosiushoeve	C. Smeekens	301
Bijenplant in beeld	A. Neve	302
Van heinde en ver	O. de Kat	304
Antwoord uit de praktijk	Mi van Iersel	305
Drachtplanten	mw. M.E.C. Verspaandonk-Schijvens	306
Van imker tot imker	K. Zoet	308
Bijen houden in Jemen	G.B. Engelen	310
Een moeilijke leeftijd	Ab Kuypers	312
Een bijzondere boom	Jan J. Speelziek	314
Voor de beginner	P. Wisserhof en A. Schoots	315
Boekbesprekingen		316
Fruit voor uw tuin		316
Celler Melissopalynologische Sammlung		317
Mediterranean Melissopalynology		317
A. van Schothorst, dé korfimker van de 19e eeuw		318
De lezer schrijft		
Niet geschoten, altijd mis		319
Collegialiteit is ver te zoeken (2)		319
Verenigingsnieuws		
ABTB:Vacature redactie		320
Lidmaatschap VBBN 2001		320
Uit de PC van de voorzitter		320
VBBN Knipvel		320
Markt te Zuidlaren		321
Imkerij Voorst 75 jaar		322
ZLTO: Bezoekerscentrum Reusel		322
Afsluiting jeugdcursus imkeren te Oosterhout		323
Imkersreis Bijenhoudersvereniging Boekel e.o.		323
Van de Bestuurstafel		324
Familieberichten		325
Cursussen		326
Kalender		326
Vraag en aanbod		327

Een nieuw millennium, een nieuw geluid

C. Reker

Wat heerlijk. In het begin van deze nieuwe eeuw werd een hoopvolle droom bewaarheid: de PR-manager van Intratuin Nederland, mevrouw Kirsten Vonk, belde naar de VBBN met de vraag of er belangstelling was voor het organiseren van een actie in de filialen van Intratuin. Het doel van de actie zou zijn de speciale aandacht te vestigen op de honingbij en de imker. Hiermee werden de jaren van pogingen, onder meer door het Platform Natuur in de Woonomgeving beloofd.

Tijdens de eerste bespreking van het Hoofdbestuur van de VBBN en Kirsten Vonk, werd al snel duidelijk dat beide partijen het niet alleen goed met elkaar konden vinden, maar ook dat zo'n actie een meerwaarde voor beide partijen zou hebben. Voor de imkerij omdat we erg gebaat zijn bij belangstelling van een 50-tal filialen van Intratuin met zoveel bezoekers uit alle lagen van plantjes- en natuurliefhebbers; voor Intratuin omdat zij gebaat zijn bij een actie waaruit de veranderende instelling blijkt voor de insectenvriendelijke tuin. Hierbij hoort ook het zich steeds uitgebreidende assortiment van Ecostyle, de milieuvriendelijke middelen die de rekken van de Intratuin winkels vullen.

De eis van Intratuin was dat de actie alleen door kon gaan als alle filialen door imkers van materiaal zouden

worden voorzien. Imkers zouden dan gedurende drie dagen in september aanwezig moeten zijn om voorlichting te geven over de honingbij en het belang van imkers om voldoende dracht voor hun volken te vinden. Afsproken werd dat de imkeractie zou plaatsvinden tijdens de fruitdagen met als thema: 'Wat zoekt daar?' op 7, 8 en 9 september. Dat betekende dat in het hele land subverenigingen bereid zouden moeten zijn om in de filialen te staan. Voorwaar geen kleinigheid. De eerste keer dat we het onderwerp bij de imkers aan de orde stelden, was tijdens de Algemene Ledenvergadering eind maart 2000. Enthousiast waren de aanwezigen! Men was van oordeel dat we een zo mooie kans met alle handen moesten aangrijpen om het grote tuinierend publiek kennis te laten maken met de imkerij.

Voorgesteld werd om alle relevante subverenigingen aan te schrijven met de vraag om voor een bepaalde datum hun medewerking toe te zeggen. Praktische moeilijkheid was om in die periode subverenigingen in te lichten omdat meestal vanaf april de vergaderperiode voorbij is.

We zaten ook met het gegeven dat Intratuin acties als deze ver vooruit moet plannen. Al met al duurde het erg lang voordat we Kirsten Vonk konden meedelen dat we voor 45 van de 50 filialen een bezetting konden aanbieden van 45 subverenigingen, mede dankzij het bijspringen van de zuidelijke bonden.

299

Leden van de VBBN subvereniging St. Ambrosius Berlicum in het Intratuinfiliaal te Rosmalen. Achter de tafel van links naar rechts: F. Warmerdam, R. van Lieverloo en H. Pennings. Foto: Marla Smith

Groot was de opluchting toen Intratuin het groene licht gaf.

Inmiddels zaten we bijna in augustus. In verband met de vakantieperiode en bovengenoemd probleem van weinig of niet vergaderen, werden verenigingen die nog steeds niet hadden gereageerd op de vraag tot deelname, nog eens gebeld en eventuele alternatieven werden aangeboden. Zo kon het gebeuren dat we uiteindelijk zelfs dubbele aanmeldingen kregen.

Het eigenlijke werk

Het werd een kwestie van krap organiseren. Na een brief van Intratuin namen de imkers contact op met de filialen van Intratuin om afspraken te maken. Intratuin bood gelegenheid om een tafel te plaatsen voor materialen zoals folders, kunstraat om waskaarsen te rollen en een computer op te zetten om de CD-rom 'De wonderde wereld van de honingbij' te kunnen demonstreren. Zelf leverden ze videoapparatuur met de videoband 'Het boeiende bijenleven' die door hen voor al hun filialen gekopieerd is.

Teksten voor foldermateriaal werden door de VBBN aangeleverd. Maar ook aan de kant van Intratuin kampte men met tijdgebrek: in plaats van de voorgenomen kleurenfolder werd een VBBN-folder gebruikt. Wel is in huis-aan-huisbladen de aankondiging verschenen van de honingbij/fruitdagen-actie. Bovendien verscheen in de filialen een aantrekkelijk uitgevoerde brochure met de themanaam: 'Doe meer met fruit. Wat zoekt daar?' over de bijendriedaagse.

Verskil van aanpak

Ook is door Intratuin een enquêteformulier betreffende de actie ontwikkeld, enerzijds om te informeren naar de ervaringen van de imkers. Anderzijds om inzicht te krijgen in de ervaringen van de Intratuin medewerkers. Tijdens de driedaagse uitvoering kwamen de verschillen tussen de verschillende imkersverenigingen naar voren. Sommige verenigingen werkten soepel omdat ze vaker met soortgelijk bijtje hakken. Anderen moesten bij wijze van spreken aan de hand worden meegevoerd op het enge pad van publicitaire zaken. Hieruit blijkt ook weer dat we als bijenhouderij beter met PR moeten leren omgaan en dit overdragen aan verenigingen die het nodig hebben.

Terugblik

Van de 50 enquêteformulieren kwam van de imkers tweederde deel terug, 40 Intratuin filialen stuurden het formulier terug. Zeker is dat beide partijen voor het overgrote deel enthousiast zijn over de samenwerking,

over de herhaling van de actie en de positieve reacties vanuit het publiek. Diverse vestigingen wilden al een vervolgspraak maken voor het geval er niet een nieuwe centrale actie zou komen. Een enkeling was negatief, bij beide partijen. De verschillen zijn wat de imkers betreft vooral te verklaren uit verenigingen waar men de beschikking had over een goede pool imkers en de kleinere die ternaauwernood een dag konden bezetten. Drie dagen vond men over het algemeen te lang.

We zullen dit alles met Intratuin bespreken. Een belangrijke les is vooral dat we tijdig bekend moeten maken wanneer de actiedagen van Intratuin gepland worden. Van cruciaal belang is aantrekkelijk materiaal ter beschikking te stellen om de bezoekers te trekken. Je moet plotseling de publiciteit trekken en die krijg je niet zomaar als je achter je paar vierkante meter in een hoekje van Intratuin staat. En BLIJFT staan: als je wilt communiceren met de bezoekers moet je achter die tafel vandaan komen en de mensen 'overvallen' op een aardige manier met de mooie boodschap van de bloemetjes en de bijtjes, mogelijk de geur van wassmelten. Met een glaasje mede, honingkoek, mooie beelden op video en computer, activiteiten voor de kinderen zoals het rollen van kaarsen en een leuke kleurplaat gaat het een stuk gemakkelijker. Een observatiekast kan hierbij niet gemist worden. En daar overheen het enthousiasme waarmee elke imker over z'n hobby vertelt maakt het een feest om te mogen deelnemen! Dat willen we graag voor de volgende actie met Intratuin bereiken.

Mogelijk volgend jaar herhaling

Van Kirsten Vonk van Intratuin hoorden we dat wat hen betreft het volgend voorjaar weer een bijenactie op touw wordt gezet en dan met het thema dracht! Wat een kans voor de imkerij! Eindelijk de particuliere tuinbezitter tegenover je die jij mag wijzen op de voordelen van drachtplanten boven al die dubbelbloemige en 'plastic' tuinvulling. En een nieuwe mogelijkheid om bij al die mensen de fobie voor de stekende en enge insecten weg te nemen zoals men bijen nog vaak bestempelt.

Afgezien van een paar kleine en af en toe een grote schoonheidsfout, zijn we gelukkig met de contacten met Intratuin en we willen die graag koesteren.

Onze dank aan al die imkers, maar ook de Intratuin-medewerkers die dit mogelijk maakten.

Video: 'Duurzame varroabestrijding'

Bij de bestrijding van de varroamijt met chemische middelen ontstaan steeds meer problemen, enerzijds doordat de resistentie van de varroamijt toeneemt. Anderzijds ontstaan er, zeker op de langere termijn, ook problemen met residuen in het natuurproduct: honing. Voor de toekomst van een gezonde bijenhouderij is een duurzame varroabestrijding, waarbij geen, of een zeer beperkt gebruik van chemische middelen nodig is, noodzakelijk.

In deze nieuwe videofilm wordt informatie gegeven over de huidige mogelijkheden voor een duurzame varroabestrijding. In het begin van deze film worden aan de hand van filmbeelden en tekeningen de biologie en de aanpassing van de varroamijt aan het bijenvolk behandeld. Vervolgens wordt getoond hoe in het voorjaar met behulp van darrenraten de voortplanting geremd kan worden. Ook wordt het gebruik van mierenzuur toegelicht. Van de echte darrenraatmethode wordt zowel de éénvolksmethode als de tweevolksmethode gedemonstreerd.

De duur van de film is 28 minuten en deze is daarmee uitermate geschikt om in verenigingsverband te bekijken.

De film is te bestellen bij de Ambrosiushoeve door f 35,- over te maken op giro 4979164 van de Ambrosiushoeve. Vermeld hierbij; video duurzame varroabestrijding.

Variant mijt: *Varroa jacobsoni* Oud

Tot voor kort waren er geen verschillende varianten van de varroamijt bekend. Wel waren er verschillen vastgesteld in de wijze van vermeerderen bij zijn gastheer de honingbij *Apis mellifera*. Bij recent onderzoek naar het DNA (de erfelijke eigenschappen) van varroamijt zijn er wel opmerkelijke onderlinge verschillen vastgesteld. Bij dit onderzoek zijn grote aantallen varroamijten onderzocht die verzameld zijn op de oorspronkelijke gastheer de Indische honingbij: *Apis cerana*. De varroamijt is van nature bij deze bijen aanwezig. Er is vastgesteld dat er 18 genetische varianten varroamijten voorkomen. Van deze varianten zijn er slechts twee overgestapt op *Apis mellifera*. Een van deze twee varroamijtypen komt voor op *Apis cerana* in Zuid-Korea. Het tweede type varroamijt komt voor op *Apis cerana* in Thailand en Japan. Het Korea-type komt nu ook voor op de westerse honingbij uit Europa, het Midden-Oosten, Afrika, Azië en in Amerika. Het Thailand/Japan-type komt voor in

Thailand, Japan en Amerika.

De onderzoeker meent dat het niet de mijt *Varroa jacobsoni* is die in onze bijenvolken voorkomt. Hij doet dan ook een voorstel voor een nieuwe naam: *Varroa destructor*.

Bron: Anderson Denis L. Variation in the parasitic mite *Varroa jacobsoni* Oud. *Apidologie* 31: 281-292 (2000)
Anderson D.L. en Trueman J.W.H. *Varroa jacobsoni* (Acari: Varroidae) is more than one species. *Experimental and Applied Acarologie*. Maart: 165-189 (2000).

Amerikaans vuilbroed resistent tegen antibiotica

In tegenstelling tot Nederland en de omliggende landen is in de Verenigde Staten het gebruik van antibiotica tegen Amerikaans vuilbroed zeer algemeen. De laatste jaren merken veel bijenhouders in Amerika dat steeds meer van het gebruikte middel nodig is om AVB onder controle te houden. Op enkele plaatsen lijkt het er zelfs op dat dit antibioticum geen enkele werking meer heeft op *Paenibacillus larvae*, de verwekker van AVB. Hoewel deze resistentie niet door onderzoek is bevestigd wordt algemeen aangenomen dat *Paenibacillus larvae* in de loop der jaren meer resistent is geworden tegen het gebruikte antibioticum. Door enkele onderzoekers wordt verondersteld dat door het jarenlange gebruik van antibiotica de natuurlijke weerstand van de bijenvolken tegen AVB ook is verminderd. Daar er geen andere antibiotica zijn toegelaten voor de bestrijding van AVB is afwisselend gebruik van andere middelen alleen mogelijk met illegale middelen. Deze problematiek geeft aan dat het in Nederland van groot belang is om de verspreiding van AVB te voorkomen. Vooral door de aankoop van bijen en bijenteeltmaterialen kan een infectie van AVB op de eigen bijenstand worden gehaald. Uiterste voorzichtigheid is dan ook geboden bij de aankoop en uitwisseling van koninginnen, larven, bijenvolken, honing, stuifmeel en gebruikte bijenteeltmaterialen. Door de aankoop en uitwisseling van bijen en bijenteeltmaterialen zoveel mogelijk te beperken, of beter nog helemaal achterwege te laten, wordt het risico voor een besmetting met AVB sterk beperkt. Indien toch tot aankoop wordt overgegaan vraag dan altijd naar de resultaten van een recent voederkrans onderzoek. Iedere individuele bijenhouder is moreel verplicht om er aan bij te dragen dat de bijenhouderij in Nederland vrij blijft van AVB.

Bron: Mussen Eric C. Antibiotic-Resistant American Foulbrood - *American Bee Journal*, april: 300-301 (2000).

Verfbrem (*Genista tinctoria*)

In het boek 'POLLEN, Biology, Biochemistry, Management' van R.G. Stanley en H.F. Linskens is een lijst opgenomen van de voornaamste stuifmeelbronnen van bijenplanten. De lijst heeft betrekking op Centraal Europa en is opgesteld naar gegevens van Wedmore en Zander, geldend voor de eerste helft van de 20ste eeuw. Voor de bloeiperiode juni/juli prijkt tussen de wetenschappelijke namen van de Esdoorn en de Robinia de naam *Genista tinctoria*, de Verfbrem.

Groot verspreidingsgebied

302 We hebben hier te doen met een lid van de Vlinderbloemenfamilie (*Fabaceae*) en wel van het geslacht Heidebrem (*Genista*), waarvan de soorten vertegenwoordigd zijn in bijna geheel Europa, in West-Azië en in Noord-Afrika. Van de circa 70 soorten heeft de Verfbrem in het areaal van het geslacht de grootste verspreiding. In ons land is deze goede stuifmeelleverancier voor bijen en andere insecten helaas niet algemeen. Hij komt hier nog het meest voor op de Waddeneilanden en wel in heidevegetaties op matig droge tot matig vochtige gronden. Verfbrem is ook in cultuur gebracht voor de siertuin. Hij heeft de vorm van een dwergstruik of een lage struik en kan in de vrije natuur 30-60 cm hoog worden. In cultuur wordt hij meestal hoger. De plant heeft groene gegroefde stengels die zich herhaaldelijk vertakken. De bladeren staan verspreid aan de stengels. Ze hebben een korte steel en zijn elliptisch tot lancetvormig. Vanaf juni tot in september zijn er bloemen op de Verfbrem te vinden. De late bloei is veelal een nabloei en dan toont de plant behalve bloemen ook de inmiddels rijp geworden vruchten.

Bijen zien de bloem in meerdere kleuren

De bloemen staan in een trosvormig bloeiwijze aan het eind van de stengels. Aan het begin van de kelk staan twee kleine stengelblaadjes. De bloemkroon, bestaande uit een vlag, twee zwaarden en een kiel, is voor ons oog geheel goudgeel. Voor het bijenoog is er aan de bloem meer kleurvariatie waar te nemen. Met uitzondering van een vlek aan de basis kaatst de vlag behalve geel ook ultraviolet terug en is dus voor de bij een mengsel van geel en ultraviolet: bijenpurper. De zwaarden en de kiel reflecteren minder ultraviolet dan de vlag en bovendien hebben de zwaarden aan het eind een vlek die geen ultraviolet

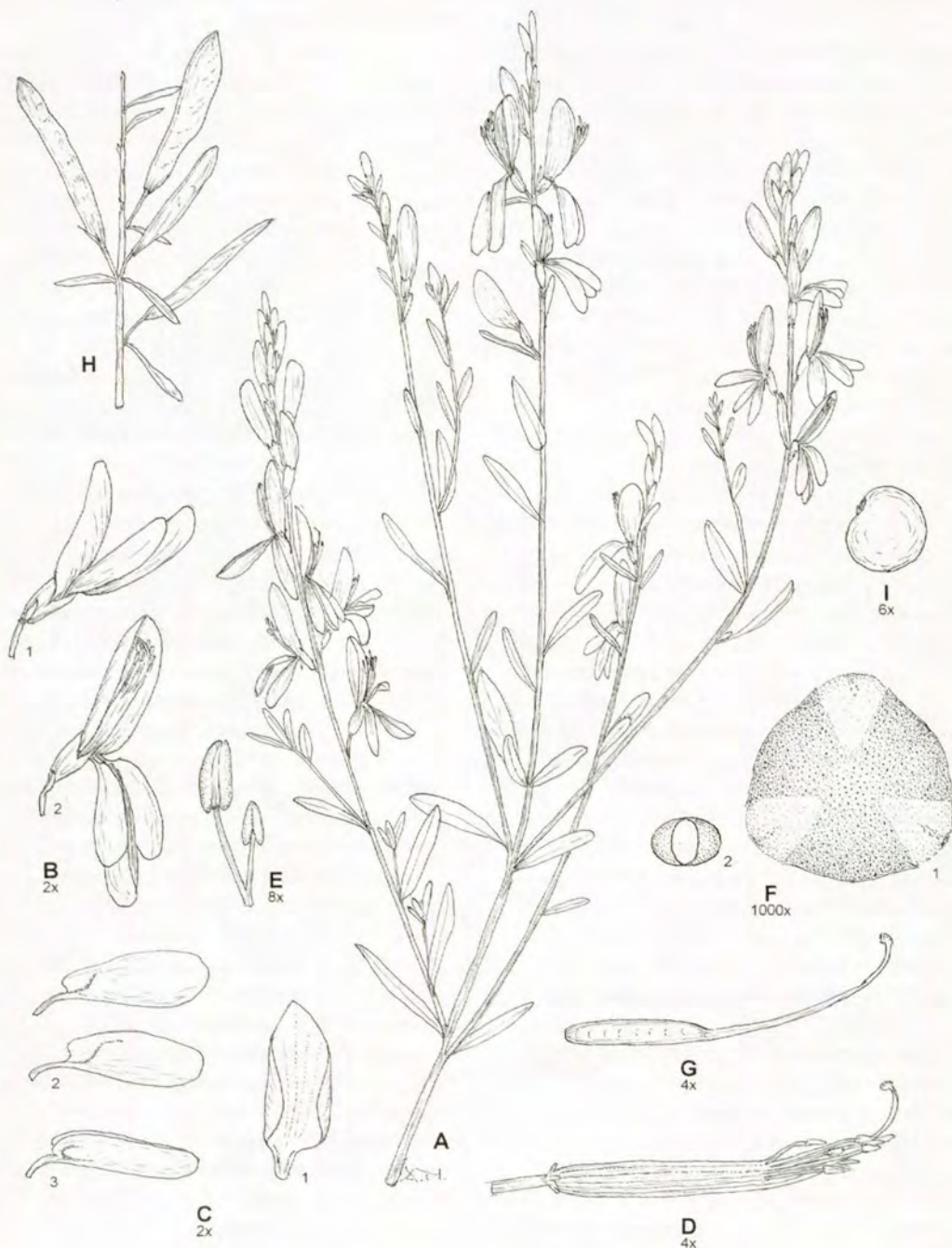
terugkaatst. Genoeg variatie dus voor de bijen om zich goed op de bloemen te kunnen oriënteren. Maar goed ook want geur wordt er niet door de bloemen verspreid. Die kleurschakering van de vlag kunnen we hier niet het 'nectarmerk' noemen want nectar wordt er niet geproduceerd, er valt alleen maar stuifmeel te halen. Op het uiteinde na zijn de meeldraden, tien in getal, met elkaar vergroeid en vormen samen een buisje dat het vruchtbeginsel en het begin van de stijl omsluit. De meeldraden en de stamper worden door de kiel omsloten en staan daarin onder spanning in opwaartse richting. De kiel en de zwaarden staan ook onder spanning maar dan in neerwaartse richting. Reeds in het knopstadium van de bloem gaan de helmknoppen van de vier bovenste meeldraden open; de rest volgt kort voor het ontluiken van de bloem. Bijen behoeven niet veel moeite te doen om met het stuifmeel in aanraking te komen. Als ze bij het bloemen bezoek op de zwaarden en de kiel gaan zitten, slaan deze naar beneden en veren de meeldraden met stamper omhoog. De stempel komt als eerste met de onderzijde van de bij in aanraking en hopelijk met het daar aanwezige stuifmeel van andere bloemen, en daarna volgen de meeldraden die gezamenlijk het stuifmeel uit de kiel in de beharing van de bij slaan. Voor zover dat niet door de bij in de klompjes wordt verzameld kan het dienst doen voor de bestuiving van volgende bloemen. Voor de kruisbestuiving moet een bloem het hebben van dat ene bijenbezoek want zowel de meeldraden met stamper als de zwaarden met kiel veren niet meer terug in de oude stand. Blijft insectenbezoek uit dan kan zich door zelfbestuiving ook zaad vormen.

Verfplant

De twijgen, bladeren en bloemen bevatten de gele verfstoffen genistene en luteoline, die vroeger werden gebruikt voor het verven van linnen en wol. Het waren duurzame verfstoffen maar ze zijn toch verdrongen door andere. De naam tinctoria is afgeleid van het Latijnse woord voor verver: tinctor.

Vermeerdering

Verfbrem vermeerdert zich alleen door de vorming van zaad. De vrucht is een peul die met twee kleppen openspringt om het zaad te verspreiden. De zaden kiemen reeds in de herfst en ze doen dat het beste op een lichte standplaats.

Verfbrem (*Genista tinctoria*)

A deel van in bloei staande plant; B bloem: 1 direct na ontluiken, 2 na insectenbezoek; C bloemkroon: 1 vlag, 2 zwaarden, 3 kiel; D meeldraden met stamper; E helmknoppen; F stuifmeelkorrel: 1 polair, 2 equatoriaal (tricolpaat); G stamper; H vruchten; I zaad

Verdringen honingbijen de wilde bijen?

Al enige tijd vindt een discussie plaats over de negatieve invloed die honingbijen op het voorkomen van wilde bijen zouden hebben; beiden voeden zich immers met stuifmeel en nectar van bloeiende planten*. Men gaat er daarbij vanuit dat honingbijen - in het bijzonder tegenover solitair levende wilde bijen - in hun concurrentiestrijd in het voordeel zijn omdat zij niet alleen in grote gemeenschappen leven maar bovendien met behulp van hun bijentaal soortgenoten kunnen meedelen waar de beste voedselplekken zijn te vinden. Omdat in de laatste jaren wilde bijen in toenemende mate zeldzamer worden, heeft de mening postgevat dat de honingbijen voor deze ontwikkeling medeverantwoordelijk zijn en daarom zo mogelijk de toegang tot natuurgebieden ontzegd moet worden.

Twee medewerkers van het instituut voor landbouw-ecologie van de universiteit van Göttingen wilden wel eens weten hoe dat nu werkelijk zit. Na uitgebreid veldonderzoek stelden ze vast dat wilde bijen en honingbijen ten dele dezelfde plantensoorten als voedselbron benutten. Ongeveer 45 procent van het voedsel dat zowel door de honingbijen als de wilde bijen verzameld wordt, is afkomstig van dezelfde planten. Er werd geen correlatie gevonden tussen het aantal soorten en de hoeveelheid wilde bijen en het aantal bijenvolken in de omgeving. De stelling dat wilde bijen door honingbijen verdrongen worden is niet houdbaar, is de slotconclusie van de onderzoekers, tenminste zolang een bepaalde dichtheid van bijenvolken niet overschreden wordt. Er moeten volgens deze wetenschappers andere factoren zijn die de achteruitgang van de wilde bijen veroorzaken, zoals de toenemende druk op hun leefomgeving. (*Schweizerische Bienen-Zeitung* 123(6) (2000)

Nu ook varroamijt in Nieuw-Zeeland

In de september-VH&V meldde ik u dat de Nieuw-Zeelandse imkers tot hun grote vreugde toestemming hadden gekregen pakketbijen te exporteren naar het Verenigd Koninkrijk. Die vreugde blijkt echter maar van korte duur geweest te zijn. Reden: de varroamijt! Die is namelijk sinds kort ook in Nieuw-Zeeland, en wel in South Auckland, gevonden. En dat ondanks het feit dat al veertig jaar lang alle bijenimport naar dat land verboden was. Waarschijnlijk zijn er, net als indertijd in Groot-Brittannië, bijenzwermen als verstekelingen in scheepscontainers het land binnengekomen. Onmiddellijk heeft de Nieuw-

Zeelandse regering voorlopig alle export naar Canada, Korea en Europa verboden. Dat was geen gemakkelijk besluit; in 1999 werden nog 17.500 kunstzwermen van 1 kg uitgevoerd. Ondertussen zijn in het hele land 37 teams koortsachtig alle bijenvolken aan het onderzoeken. Binnen een maand had men al 28.000 volken in 1.500 imkersbedrijven aan een diagnostische toets (Apistan) onderworpen. 1.500 volken waren inmiddels al besmet. In Nieuw-Zeeland wordt veel gereisd met de volken. Men gebruikt ze vooral voor de bestuiving van kiwivruchten. (*ADIZ* 2000(6))

Een bijenvolk met twee moeren

Dat twee koninginnen die in één volk bij elkaar gebracht zijn, elkaar soms goed kunnen verdragen, is zeker geen onbekend verschijnsel in de imkerswereld. In het *Deutsches Bienen-Journal* (2000(6)) vertelt een imker over zijn recente ervaring daarmee. Op 3 april 1999 verenigde hij (met de krantenmethode) twee middelmatig sterke carnica volken; de moertjes waren respectievelijk geel en rood gemerkt. Hij rekende er op dat de beste koningin de strijd zou winnen. Tot zijn verbazing constateerde hij bij een inspectie op 3 mei dat beide moertjes op een en dezelfde raat rondwandelden. Weer twee weken later zag hij eitjes, larven, gesloten broed en de koninginnen op verschillende raten. Half juni zag hij ze weer gezusterlijk op een raat. Het volk ontwikkelde zich voorspoedig. Omdat hij inmiddels jonge aan de leg zijnde koninginnen had gekweekt, besloot de imker toch maar de twee oude zusjes te verwisselen voor een jonge moeder. Hij deed daartoe de gele en rode moeder gezamenlijk in een moerkooitje dat eerst 24 uur in het volk gehangen werd alvorens ze te verwisselen voor de opvolgster die daarna voor een prima volk zorgde. Het artikel was vergezeld van enkele prachtige (kleuren)foto's waarop je de verdraagzame moertjes elkaar 'liefkozend' zag bejegenen. Jammer dat we die foto's niet in BIJEN kunnen afdrucken.

* Zie o.m. in *Bijen*, 7(10): 265-269 (1998) het artikel van Arie Koster 'Honingbijen en wilde bijen zijn concurrenten'.

De vraag voor de maand november luidde:

Hoe is het bij u met de aanwezigheid en de bestrijding van de varroamijt?

Varroabestrijding (1)

De bestrijding van de varroamijt wordt bij ons sinds 1986 met mierenzuur gedaan. De laatste jaren ook met de darrenraatmethode. Dat is in elk geval een prima controle van de besmettingsgraad. Bovendien zijn de kippen dol op het darrenbroed. De aanpassing van de bodemplank met een opening van 30 x 30 cm met daarin gaas van roestvrij staal en een opvanglade eronder, maakt het je mogelijk de bedrijvigheid in je volk bijna als een open boek te 'lezen'. Je ziet hoeveel mijten er vallen, hoeveel ramen er bezet zijn, welke soorten stuifmeel er binnen komen, wel of geen wasplaatjes. Samen met mijn kleinzoon, die graag gevallen klompjes stuifmeel snoepen, geniet ik daar erg van. Er worden ook proeven met etherische oliën gedaan. Dat mierenzuur het aantal varroamijten goed beperkt is ons, na 14 jaar ervaring, inmiddels wel duidelijk.

S. Santema-Swart, Tzummarum

Varroabestrijding (2)

Tot voor kort bestond mijn varroabestrijding uit het eind augustus inhangen van twee strips Apistan. Deze milieu-onvriendelijke manier stuitte me echter steeds meer tegen de borst. Ik lette nooit op het aantal mijten dat op de onderleggers viel en kreeg daardoor weinig inzicht in de fluctuaties van het aantal mijten. In een sterk volk met veel broed neemt het aantal mijten in korte tijd snel toe. Zo verging het een van mijn volken. Het was zeer sterk en bracht in voorjaar en zomer veel honing op, maar in augustus raakte het zo vergeven van de mijt dat het dood ging. Nu ga ik de varroamijt te lijf met mierenzuur en darrenraat. Tijdens de voorjaarsinspectie voorzie ik elk volk van een vel darrenkunstraat. Ik ga door met inhangen van darrenraat tot de zwermtijd, zo omstreeks half mei. Dan worden zeer sterke broedloze kunstzwermen gemaakt, die elk een belegde darrenraat uit het hoofdvolk meekrijgen. Als deze raat is verzegeld wissel ik hem om voor een lege, die midden in het broednest komt. Na een week hang ik hem in het nu broedloze hoofdvolk. Soms mislukt deze methode weleens doordat de kunstzwerm toch niet sterk genoeg was. In dat geval houd ik de besmettingsgraad goed in de gaten en geef ik gedurende de rest van de zomer nog enkele malen een darrenraat. Verzegelde darrenraten leg ik altijd eerst een nacht in de vriezer zodat ik er zeker

van ben dat ik die mijten voorgoed kwijt ben. Als ze de volgende dag weer ontdooit zijn, kan ik ze gemakkelijk ontzegelen en de poppen uit de cellen spoelen met de tuinslang. Met behulp van de darrenraatmethode wordt de mijt gedurende een groot deel van het actieve seizoen bestreden en kunnen ook zwaar besmette volken gered worden zonder gebruik te maken van giftige middelen. Toch is het nodig om hiernaast in de nazomer nog een mierenzuurbehandeling toe te passen, zodat een wintervolk wordt verkregen met weinig mijten. Ik behandel meestal vlak voor het inwinteren. De werkwijze is eenvoudig. Ik sluit de bovenkant van de kast af met een op maat geknipt stuk plastic met een gat in het midden. Hieronder komt een schoteltje te staan met een spondoekje en daarop een druppelflesje dat stevig staat in een houten blok met een gat erin. In het flesje gaat 100 ml mierenzuur (65%), goed voor de behandeling van een volk op twee broedkamers. Volken op één broedkamer geef ik zo'n driekwart flesje. Daar lukt de bestrijding over het algemeen beter. De grootte van het doekje bepaalt de snelheid van verdampen. Bij een te snelle verdamping (groot doekje) sneuvelen er veel bijen en bij een te langzame weinig mijten. Het is de bedoeling hiertussen een optimum te vinden. Na een week is het flesje leeggedruppeld. De resultaten zijn sterk wisselend, maar samen met de darrenraatmethode lukt het uitstekend om de mijtenpopulatie in toom te houden en sterke volken op te bouwen. Deze manier van bestrijden vereist een goede planning en brengt ook meer werk met zich mee dan bestrijding met Apistan. Ik krijg er echter steeds meer handigheid in en de extra inspanning betaalt zich zeker terug in de vorm van zuivere honing en zuivere was en bovenal een gerust imkerhart.

Tomas Kloosterman, Ter Apel

Noot van de redactie

- Mierenzuur is in Nederland niet toegelaten als bestrijdingsmiddel voor de varroamijt.
- Mierenzuur is een bijtende vloeistof en daarom zeer gevaarlijk. Vermijd daarom huiscontact en inademen. Werk in de open lucht en met plastic handschoenen aan.

Vraag voor de maand februari

Het is voor de imker prettig om crèmehoning te verkopen. Geen risico dat de honing per ongeluk toch teveel verwarmd wordt bij het vloeibaar maken en aan kwaliteit verliest. Wat zijn uw ervaringen met de verkoop van crèmehoning en hoe maakt u deze?

Drachtplanten met een extra dimensie (1)

mw. M.E.C. Verspaandonk-Schijvens

Als ik als gids terug kijk op de open dag van de Ambrosiushoeve dan valt mij op hoe geïnteresseerd mensen kunnen zijn als het gaat over de relaties welke er liggen tussen bloemen en bijen. Voor de natuurliefhebber en de imker bijvoorbeeld is het belangrijk te horen welke planten iets te bieden hebben voor de bijen en andere bestuivende insecten. De natuurliefhebber ziet graag dat er een goede genetische uitwisseling tussen planten plaatsvindt, dat er goede vruchten worden gevormd voor de dieren en goede zaden zodat de planten niet uitsterven. Dit alles zal uiteindelijk leiden naar een groenere en gevarieerdere leef-omgeving voor mens en dier. Dat honingbijen hierbij een belangrijke functie hebben, is maar al te goed bekend. Maar bijen in ons land hebben het moeilijk. Onder andere door het teruglopen van de drachtmogelijkheden. Imkers kunnen ook wat dit betreft hun bijen te hulp komen. Drachtplanten aanschaffen is een van de vele mogelijkheden om bijen te helpen. Zelf denk ik dat mensen eerder geneigd zijn een bepaalde drachtplant aan te schaffen als ze de plant ook nog ergens anders voor kunnen gebruiken dan alleen als voedselleverancier voor bijen en andere dieren. Tijdens wandelingen vertel ik de bezoekers van het arboretum dan ook over allerlei toepassingen. Toegepast in de keuken bijvoorbeeld krijgen drachtplanten een extra dimensie.

De kweeper (*Cydonia oblonga*)

'Nr. 726, bloeitijd mei, leverancier van nectar en stuifmeel en kwalificatie zeldzaam' prijkt op het

Plukrijpe japanse kwee: *Chaenomèles 'Boule de Feu'*
Foto: Marleen Boerjan

aanduidingsbordje van het arboretum voor de sierlijke struik uit Azië. Tijdens de open dag gaven de grote gele rijpe vruchten direct aanleiding tot spraakwater onder de bezoekers. Qua vorm houden ze het midden tussen appels en peren maar ze zijn wel wat knobbeliger. Bezoekers willen nog wel eens de kwee verwisselen met een dwergkwee (*Chaenomeles*). Deze laatste, ook aanwezig als prima drachtplant in het arboretum, bloeit echter veel vroeger en de vrucht is niet zoals bij de kwee door lange kelkslippen gekroond. In vergelijking met het andere fruit, is de bloeitijd van de kweeper vrij laat: in de tweede helft van mei. Kweeën waren eens de honingappels van de Romeinen. Zij deden ze in potjes en overgoten ze met honing om ze te bewaren. De honing werkte als conserveermiddel. Enkele weken voor de open dag hadden de kweeën nog een viltig jasje. Nu zijn ze rijp en kunnen vanaf nu tot aan de eerste nachtvorst geoogst worden. Oogsten wil zeggen bij droog weer afplukken en het steeltje eraan laten. Op een schaal gelegd kunnen ze zo wel tot nieuwjaar goed blijven en uw huiskamer verfrissen met de geur van citroenen. Vroeger werden hierna de zaden verwijderd en gekookt. Het slijm uit de zaden gebruikte men als laxeermiddel en als spoel- en gorgelmiddel voor de keel. Of het ook hielp? Ach ik neem voor die ongemakken liever wat lindehoning opgelost in lauw water en houd me meer bezig met de zaken uit de keuken want behalve de pitten, is vooral de vrucht zelf heel goed bruikbaar, mits ze wordt gekookt. Uit ieder goed kookboek kunt u recepten halen voor het maken van kweeperengelei, moes en jam. Kweeperenjam moet wat langer koken dan andere jams. Soms wel 3 uur want alleen jam van de echte kweeper kleurt roze. Pectine als geleermiddel gebruiken is overbodig, de jam wordt uit zichzelf al snel vast. Mijn overbuurvrouw, mw. J. Janssen-Abrahams, erg creatief en bedreven in de keuken, bezorgde mij een heerlijk recept om de kweeper eens op een andere manier te gebruiken. Ik gaf haar een potje honing en zij ging ermee aan de slag. Toen ze klaar was werd ik door haar getraakteerd op een bordje heerlijke, warme kweeperen met honing. Ik sprak af om samen met haar binnenkort een klein paradijsje in de omgeving te bezoeken waar behalve de kweeper ook nog vele andere minder bekende vruchten groeien. Wellicht levert dit op termijn nog nieuwe recepten op. Wat een potje honing niet kan doen! Dit is haar recept:

Kweeperen uit de oven

Verwarm de braadslee van uw oven voor op 230 °C. Snijd intussen vier flinke kweeperen in dikke plakken van 2 à 3 centimeter dik. Laat de pitten zitten. Breng een liter water aan de kook met daarin twee eetlepels lichtkleurige honing en 300 gram suiker en het sap van twee uitgeknepen citroenen. De kweepeerschijven op de warme braadslee leggen en met een kwart van het sap bedekken. Dan gaan ze 20 minuten in de oven op 230°C. Hierna de temperatuur terugschakelen naar 170-180°C en het resterende sap erbij gieten. Om het halfuur de schijfjes omdraaien en ze langzaam laten garen. Er moet wel een keer of vijf gedraaid worden. Geleidelijk kleuren de vruchten roze. Let op: laat ze niet te mogen niet bruin worden,

dat geeft een bittere smaak. Dan de schijfjes op een warm bord serveren. Het achtergebleven sap in de braadslee wat verdunnen met warm water tot sausdikte en over de kweeperen gieten. Een toefje slagroom rondom en het smulfeest kan beginnen.

Naast voedselplant voor de bijen is de kwee dus ook een prima gebruiksplant. Met zijn grote lichtroze bloemen en fraai herfstblad is hij bovendien een sierlijke verrijking van uw tuin.

bijen

FOTO VAN DE MAAND

Op deze foto afgebeeld de bijenstal van J. Schep te Rijsbergen. Hier zijn verhaal. 'Ik heb de stal, samen met mijn zontjes, in het voorjaar van 1999 gebouwd volgens een bouwtekening van een bevriende architect die zelf ook imker is. De stal is geheel van hout, eiken palen en schaaldelen van lariks en gedekt met oud-Hollandse dakpannen. De stal staat vlak bij mijn woonhuis in het landgoed de Pannenhoef van Stichting 'Het Noordbrabants Landschap'. Rondom de bijenstal heb ik een bijentuin ingericht met planten als gele mosterd, boekweit, phacelia, zonnebloemen, rode klaver en incarnaatklaver.'

Dat was het dan

Het zit er weer op. Onze bijen zijn ingewinterd, het reservemateriaal opgeruimd en wat rest zijn de herinneringen aan het bijenseizoen 2000. Vastgelegd op papier vormen deze aantekeningen in de loop der jaren een aardig boekwerk, niet vastgelegd worden de verhalen steeds wolliger. Het grote voordeel van aantekeningen blijft dat we onverklaarbaar gedrag van de immen aan collega-imkers kunnen voorleggen tijdens een komende vergadering. Leerzaam en altijd interessant voor iedereen. Uit telefoontjes met een zeer toegewijd imker uit Drenthe heb ik begrepen dat er 'gelukkig' nog steeds vreemde dingen in een bijenvolk voorkomen. Het zal voor de bijen allemaal wel logisch zijn en er zijn al vele honderden boeken vol geschreven om die logica te verklaren, maar ondanks dat blijft het voor imkers vaak nog behelpen of achter de feiten aanhollen. Dat ligt niet aan de bijen, die zijn van nature conservatief, ze zijn zoals ze waren. Aan ons de taak dat gedrag te doorgronden. Dit wetende zal het je maar gebeuren dat een volk met jonge koningin, volgens de regels aan de leg met een mooi regelmatig broednest, tot in september hardnekkig moerdoppen blijft aanzetten. Een poging tot stille moerwisseling? Denk aan het fraaie broedpatroon. Heeft het volk zwermneiging ontwikkeld door fraai nazomerweer en dracht? Ik heb de betreffende imker Bergsma aangeraden de doppen consequent te breken. Het snel afnemen van de daglengte zal ook voor deze bijen de schakelaar uiteindelijk op inwinteren zetten. Het blijft natuurlijk een wonderlijke zaak dat bijenvolken onder de gegeven omstandigheden zwermneiging kunnen ontwikkelen, zonder enige kans de komende winter te overleven. Die neiging tot zwermen in het najaar moet dus wel stevig zijn verankerend.

Geeft *Apis florea* het antwoord?

Onwillekeurig denk ik dan even aan het verre familielid van onze *Apis mellifera*, de dwerg honingbij *Apis florea*. Van beide soorten liggen de wortels in warmere gebieden zoals Azië. Onze honingbij is naar het noordwesten uitgewaaid en heeft zich met een veranderd klimaat ontwikkeld tot de huidige samenleving. De *A. florea* is in de warmere gebieden gebleven en komt ook voor in het oliestaatje Oman aan de Perzische golf. In een uitgebreid verslag over de manier van bijen houden aldaar lees ik dat koninginnen en darren worden geboren in het voor- en najaar, gevolgd door het afkomen van zwermen. In

het voorjaar klinkt ons vertrouwd in de oren als de natuur opbloeit na een drachtarme koude winterperiode. In het najaar doet zich in dit woestijngebied dezelfde situatie voor als door de najaarregens de natuur opbloeit na een drachtarme hete zomer. Ligt hier misschien dat onzichtbare draadje tussen het gedrag van de *A. florea* en de *A. mellifera* in de herfst? Zijn onze bijen met dan optredende zwermneiging wellicht slachtoffer van hun genen? Kunnen ze niet anders omdat ze zo zijn geprogrammeerd? Zeker weten zullen we het nooit, maar die opborrelende zwermneiging in het najaar is wel iets om rekening mee te houden, vooral als we gebruik maken van een najaarsdracht. Zulke zaken zijn het gedachtegoed van een imker in wintertijd.

Over winter gesproken

Hoge zomertemperaturen in augustus en september ten spijt, een toenemend aantal bijen worden door de afnemende daglengte gestimuleerd een eiwit - vetlichaam op te bouwen.

Even terzijde, ook dit is nog onbegrepen. Bijen worden gelijktijdig geboren. Een aantal doet het rustig aan en bouwt een eiwit - vetlichaam op, de overigen slaan de pootjes uit de mouwen en leven een beperkt aantal weken. Hoe wordt die verdeling, die lotsbeschikking, bepaald? .

Invoeren voor de winter

Het volgende verhaal was bestemd voor 'Van imker tot imker' in het juli/augustusnummer, maar de ruimte voor plaatsing ontbrak. Vandaar alsnog in het kort verslag en vraag van een imkercollege uit Amstelland. 'Op een mooie dag in februari of maart vliegen de bijen af en aan. Bij een volgende mooi weer periode blijft het bij een aantal kasten doodstil. Bij controle blijken de volken dood, de bijen met de kop in de cel. Conclusie: verhongerd. Hoe is dat mogelijk met voldoende voer in de kasten, zij het wel aan één zijde van de broedkamer. Waar de dode bijen zich bevinden is geen voedsel meer aanwezig. Naar mijn idee is de oorzaak het moment en de manier van afvoeren. De dracht is daarop van grote invloed. Is deze goed dan is er tot ver in de herfst nog een groot broednest. Hier in Amstelveen is dit het geval. Na het afnemen van de honingkamer beginnen we direct met voeren. Volgens mij ligt hier het probleem. Het voer moet opgeslagen worden. Daarvoor is geen plaats in de raten vol broed. Het voedsel wordt zijdelings daarvan opgeslagen en desnoods er onder als op

twee broedkamers wordt ingewinterd . Na verloop van tijd loopt het broed uit en is al gestopt met afvoeren. Er bevinden zich lege cellen tussen het opgeslagen voer links en rechts van het centrum. In de nawinter wordt een broednest gestart nabij het voedsel links of rechts in de kast. Als het dan langdurig koud blijft raakt de voedselvoorraad op en kunnen de bijen, vanwege de kou, niet doorschuiven naar de raten aan de andere zijde van de broedbak waarin zich nog voldoende voedsel bevindt. Ergo, ze verhongeren op lege raten met voldoende voedsel in de nabijheid. Naar mijn idee is dit te voorkomen door voor het afvoeren eerst de bovenbak te controleren op de hoeveelheid broed. Is er veel broed aanwezig, dan een aantal raten broed in de onderbak hangen en lege raten uit de onderbak daarvoor in de plaats. Wordt er op één broedbak ingewinterd dan de raten met broed naar de buitenzijde van de bak brengen en lege raten in het centrum van de bak. Als nu met afvoeren wordt begonnen dan wordt het voedsel in het centrum van de broedbak opgeslagen. Graag zie ik reacties op bovenstaande tegemoet, aldus Henk Kooy uit Amstelland'.

Observaties

'In de winter 98/99 heb ik voor de tweede maal een volkje in een observatiekast de winter door gehaald. Het kastje staat binnen en is door een plastic buisje van 10 cm met de buitenwereld verbonden. Op het kastje is een voergelegenheid. Dit is echt nodig want ze halen bij lange na niet genoeg tijdens het actieve seizoen om op eigen kracht de winter door te komen. Inmiddels (2 april) is de bovenste raat voor 3/4 gevuld met broed en in de onderste raat wordt behoorlijk wat nectar (tijdelijk) opgeslagen.

Tijdens de winter zijn mij enige zaken opgevallen waar ik geen verklaring voor heb, graag reacties.

Tijdens de winter zaten de meeste bijen bij elkaar op het bovenste raam en er werd weinig gelopen. De meeste bijen gedroegen zich vrij rustig.

Zo niet de koningin. Zij liep veel meer heen en weer. Zij maakte eigenlijk een vrij rusteloze indruk. Tijdens dat rondlopen viel het op dat ze geen hofstaat om zich heen had zoals in het bijenseizoen gebruikelijk. De bijen gingen wel aan de kant als ze er aan kwam, maar ik heb niet gezien dat ze gevoed en/of gelikt werd zoals we dat allemaal kennen uit observatievolkjes in de zomer. Het eerste broed bevond zich niet, zoals ik had verwacht, in het midden van het bovenste raam maar helemaal bovenaan op het bovenste raam en dicht bij de voorwand. Misschien heeft dit te maken met een luchtstroom in het kastje?

Het kan natuurlijk ook zijn dat deze plek de normale plaats is om een broednest te starten en dat dit ook gebeurt in onze kasten. En dan De vraag der vragen. Waarom was er in de winter geen broed? Voor half februari heb ik geen gesloten broed opgemerkt. In het lokaal waar de bijen staan is het altijd zo'n 20°C. Je zou denken, veel te warm om op tros te gaan. Toch was er wel degelijk sprake van een broedloze periode en in die periode zaten de bijen veel dicht op elkaar. Ik denk dat de daglengte er iets mee te maken heeft, maar er komt maar zo weinig licht via dat buisje in de kast dat ik het me bijna niet kan voorstellen. Wie wil reageren?' Aldus Tom van Wanum in 'Raat voor imkers' het verenigingsblad van onze Rotterdamse imkervrienden

Het weer in november

In de periode 1961-1990 scheen de zon gemiddeld 55 uur, viel er 79 mm neerslag en bedroeg de gemiddelde maximumtemperatuur 8.9°C.

November-maanden						
Jaar	Zon	Uren	Neerslag (mm)	Max.temp	°C	
1995	zeer zonnig	(83)	droog (43)	normaal		
1996	normaal		zeer nat (124)	normaal		
1997	normaal		droog (38)	normaal		
1998	zeer zonnig	(85)	nat (101)	zeer koud	(6,4)	
1999	normaal		normaal	normaal		

Geraadpleegd

- Kooij H., Het invoeren voor de winter. 'Bij-praten' VBBN Imkersvereniging Amstelland 22: 4/8 (1999)
- Dutton R., Producing honey with Apis florea in Oman. Bee World 58(02): 71 (1977)
- Wanum van T., Observaties. Verenigingsblad Rotterdam. Raat voor imkers 21(6) mei (1999).

Een bij hoort erbij

Het boekje met bovenstaande titel is vanaf heden op Internet in te kijken.

Je vindt de site op:

<http://home-2.worldonline.nl/~tvogels>

Bijen houden in Jemen

G.B. Engelen

Van Jemen - ook wel bekend onder de oude naam Arabia Felix ('Gelukkig Arabië') - en de daar al duizenden jaren beoefende bijenteelt weten maar weinigen iets.

Bij enkele recente reizen naar dit sprookjesland van 'Duizend en een nacht' was het als imker-toerist een buitenkans om eens te zien welke rol bijen en imkers in deze samenleving spelen.

De kleine bijensoort *Apis mellifera yemenitica* is uitstekend aangepast aan het vaak barre berg- en woestijnklimaat met grote temperatuurschommelingen tussen zomer en winter en dag en nacht en de slechts korte perioden van seizoenale regenval. Door het zachte karakter van de jemenitische bijen kunnen de imkers zonder beschermende kleding werken, alleen ondersteund met wat rook. Jemen kende geen inheemse bijenziekten maar door ongecontroleerde invoer is toch Europees vuilbroed binnengedrongen. Import van bijenvolken werd verboden. Import van goedkopere buitenlandse honing en het gebruik ervan als bijenvoer door sommige imkers is echter een blijvende gevaarbron.

Grote landschapseenheden

Grofweg kan het huidige Jemen (in 1990 ontstaan uit de samenvoeging van Noord- en Zuid-Jemen met een oppervlakte van 13 x Nederland) in vier grote landschappelijke eenheden worden verdeeld:

- 1) de in de zomer moordend hete en vochtige kustvlakte langs de Rode Zee, de Tihama;
- 2) het centrale, steil ingesneden bergland tot 3.000 m hoogte, evenwijdig aan de Rode Zee;
- 3) de zuidoostelijke rotsplateau-woestijn met daarin het dalsysteem van de Wadi Hadramaut;

Honingverkoper stalt zijn waren uit. Foto: G.B. Engelen.

4) de oostelijke zandwoestijn van het 'Lege Kwartier'. Voor de bijenhouderij zijn de eerste drie zones van belang, ieder met een eigen karakter.

Dracht

De dracht voor de bijen komt grotendeels van de natuurlijke vegetatie in de verschillende gebieden. Achteruitgang van de natuurlijke vegetatie door toenemend landgebruik en verwoestijning door overbevolking worden niet of nauwelijks gecompenseerd door de aanplant van landbouwgewassen met drachtmogelijkheden. Zeer veel land is in de laatste decennia in gebruik genomen voor de teelt van qatstruiken, waarvan de jonge blaadjes als een drug worden gekauwd en als een grote bal in de wangzak bewaard worden. De qat-kauwerij stort vele inwoners dagelijks in een milde roes en brengt het land economisch aan de rand van de afgrond.

Belangrijke natuurlijke drachtgebieden zijn het lage, dichtvertakte Acacia-Commiphora struikgewas en het gezelschap van Acacia-, Commiphora- en Euphorbia dwergstruiken. De Commiphora soorten zijn kleine bloeiende doornige bomen die tot de familie van de wierook-bomen (Burseraceae) behoren en aromatische gomhars (mirre) leveren. De Hadramaut was vroeger als belangrijk productiegebied van mirre en wierook (een andere gomharssoort) via karavaanroutes verbonden met de afzetgebieden in het Midden-Oosten en Europa. In de met grondwater bevoelde oases van de Hadramaut zijn lucernevelden en de onderbegroeiing van lucerne in de palmboomgaarden belangrijk als veevoergewassen en drachtveld. In de onbevoelde drogere delen van de wadibodem zijn de natuurlijke doornstruikgewassen met o.a. acaciasoorten de belangrijkste natuurlijke drachtbronnen. In de keten van oases in de Wadi Hadramaut wordt niet gereisd met de bijen omdat ter plaatse genoeg dracht is en de verre omgeving slechts uit een drachtwoestijn van rotsplateaux en zandduinen bestaat.

In tegenstelling hiermee vormen de Tihama kuststrook en het zuidelijke centrale bergland aan elkaar gekoppelde drachtssystemen waartussen afhankelijk van het seizoen gereisd wordt. Vroeger reisde men nog 's nachts met kameelkaravanen over honderden kilometers in een dag of tien, waarbij de bijen overdag op de stopplaatsen konden fourageren. Tegenwoordig wordt met Japanse pick-up trucks de afstand in een nacht overbrugd.

Bijenwoningen

De behuizing van de bijenvolken is nog traditioneel en aangepast aan de ter plaatse beschikbare materialen. Men werkt alleen met van voren en/of van achteren toegankelijke behuizingen, van imkeren met losse ratenbouw en toegang van bovenaf in de volken is geen sprake. Toch is dat bij de lokale bedrijfsmethoden geen enkel bezwaar, waarover later meer.

In de Tihama kustvlakte en de centrale bergketen gebruikt men stammen en gezaagd hout van *Cordia abyssinica*. Het hout is licht, duurzaam, bestand tegen insectenvraat en daarom bijzonder geschikt voor bijenhuisvesting.

De primitiefste vorm bestaat uit een uitgehold stuk boomstam van ongeveer anderhalve meter dat met houten deksels, aangesmeerd met leem, wordt afgesloten. Ook stukken blik van bijvoorbeeld lege melkpoederblikken worden gebruikt als deksel of om bijenlekken te dichtten. De maatvoering van de kasten van *Cordia*-planken (ongeveer 160 x 14 x 9 cm) is uitstekend aangepast aan de voorkeur voor het winnen van raathoning. Deze smalle kastjes verhinderen dat de bijen in de dwarsraten tegelijkertijd broed en honing opslaan. Het broed zit vooraan en in het midden. De honingraten achterin worden via het achterdeksel uitgesneden. De boomstammen of smalle kasten worden manshoog opgestapeld en met matten, jute zakken, stro, riet of karton afgedekt tegen de felle zon.

In de palmoases van de Wadi Hadramaut ontbreken geschikte dikke bomen en hebben de Jemenieten hun eigen huisvesting en die van hun bijen zeer efficiënt opgelost met het lokaal rijk voorhanden bouw materiaal leem. Als bijenbehuizing maakt de pottenbakker cilindrische van leem van verschillende lengte met losse mondstukken met een ronde vliegopening, die vervolgens in de zon gedroogd/gebakken worden. De ronde honingraten achterin worden via het achter-

deksel uitgesneden en in ronde blikken dozen als raathoning verkocht.

De kwetsbare lemen bijencylinders worden op lage metalen frames in een enkele rij naast elkaar gelegd. Houten kastjes worden in enkele lagen gestapeld. Een ander type lokaal materiaal voor bijenbehuizingen zijn rietstengels. Uit gespleten rietstengels worden buizen gevlochten, die aan de buitenkant met koeienmest worden besmeerd waardoor ze ondoorlatend worden. De bijen zorgen dan met propolis voor een binnenbekleding.

Gebruik van bijenprodukten

Bijenstanden, imkers en honingwinkeltjes zijn herkenbare onderdelen van de samenleving. Locale 'baladi' honing is relatief zeer duur is (soms tot honderden guldens per kilo voor de zeldzame soorten, zoals van de *Ziziphus spina-christi*, een wegedoorn-soort); toch verkiest de bevolking die boven goedkope importhoning uit de 'supermarkten'. Allerlei tests op zuiverheid en lokale herkomst van de honing zijn in zwang, bijvoorbeeld:

a) laat een druppel honing in het alomtegenwoordige stof vallen: als de druppel niet uitvloeit is er niet mee geknoeid door de honing met water aan te lengen; b) keer de honingpot om: als de luchtbellen niet of heel traag opstijgen is het watergehalte laag en de viscositeit hoog, zoals bij lokale herkomst in dit droge land ook zou moeten; of c) een propje resten van was, poppen en bijenresten bovenin een honingflacon wijst op de lokale, handgeperste herkomst. Raathoning tenslotte is het beste bewijs voor de argwanende koper dat er niet met de honing geknoeid is.

Honing wordt gebruikt in lokale gerechten, voor medicinale doeleinden, als aphrodisiacum en als hoogwaardig geschenk of als 'smeergeld' om moeilijke onderhandelingen tot een goed einde te brengen. Was werd vroeger uitgebreid gebruikt door de zilversmeden bij het zogenaamde 'lost-wax' of 'cire-perdue' proces.

Bij maagklachten wordt was als medicijn gebruikt en bij ontharing als schoonheidsmiddel. Oude raten met resten van larven en faeces bevatten nog wat eiwitten en worden vaak aan het vee gevoerd of anders weggegooid.

Geraadpleegde literatuur

Karpowicz, J., Traditional beekeeping in North Yemen. p.372-374 in: Yemen. 3000 Years of Art and Civilisation in Arabia Felix., edited on the occasion of the exhibition under the same title at the Staatliches Museum für Volkerkunde, München, 1988.

Bijenstand in onbevleed deel van de Wadi Hadramaut met op de achtergrond de drachtvelden van doornstruiken (o.a. *Acacia*soorten) en daar achter de honderden meters hoge zandsteenrotswanden van de wadi. Foto: G.B. Engelen.

'mannelijksbijen' door die imker mee naar huis zijn genomen om in een korf te worden gehuisvest, dan verbaas ik mij er telkens weer over, dat men nog altijd niet schijnt te weten dat de moderne imker met kasten werkt. Kennelijk mankeert er nog wel wat aan het imago. Het beeld dat imkers oproepen is toch het oude mannetje met een korfje onder de arm en een pijpje in de mond? Zo blijft er een stoffig imago ronde de imkerij hangen. Dat is niet goed. De imkerij is toch een moderne hobby waarbij zeer moderne materialen worden gebruikt en welke op vrij wetenschappelijke gronden wordt bedreven. Maar goed, deze zaken zijn natuurlijk niet alleen de zorg voor de hoofdbesturen van onze bonden. Ook op lokaal niveau moet men hier aandacht aan besteden.'

Jong en oud

Dringt de vraag zich op, of David zich wel thuis voelt tussen voornamelijk 'ouwe knarren', zoals wij mijn leeftijdgenoten maar zijn gaan benoemen. 'Nu moet ik je eerlijk bekennen, dat ik momenteel weinig actief ben in onze vereniging. Het is maar een kleine afdeling waar ik lid van ben, en er wordt ook niet zoveel georganiseerd. Maar ik moet zeggen, hoewel ik veruit

David: 'De imkerij is toch een moderne hobby'.

Foto: Ab Kuypers

de jongste ben, dat ik nu wel het gevoel heb dat ik erbij hoor. Er zijn amper wezenlijke verschillen tussen mij en de oudere imkers, veertigers, vutters en gepensioneerden, zolang het maar over onze hobby gaat. Andere interesses deel je met anderen, toch? Dus dat klikt wel tussen de oude knarren en mij. Ik mag ze overigens graag observeren.'

Dat dit wel eens anders is geweest vertelt de ervaring die David als jong en beginnend imker ondervond tijdens een bijenmarkt bij hem in de buurt. David: 'Toen ik daar wat rondliep en wel eens een praatje met deze of gene uit de imkerij wilde maken, kende men mij helemaal niet. Er werd een beetje afwerend tegen me aangekeken. Alsof ik er als jochie van 14 niet bij hoorde. Dit is geen persoonlijk verwijt naar wie dan ook, de één kan nu eenmaal beter opschieten met jongeren dan een ander. Maar ik heb het toch wel als heel negatief ervaren, men moet wel openstaan voor de jeugd en hen serieus nemen.'

Ook van het maandblad Bijen vindt David dat het niets te bieden heeft voor jongeren. 'Neem nu alleen al de layout, ik weet wel dat het op zich niet echt belangrijk is, maar het heeft niets van het flitsende van bijvoorbeeld op jongeren gerichte bladen. Maar ook de inhoud is toch vooral voor volwassenen geschreven. Ik vind het overigens een heel goed blad, hoor, daar niet van. Maar er zou misschien wel wat meer aandacht voor de jongere imker kunnen zijn. Hoe precies weet ik ook niet hoor, misschien een column met een jonger iemand.'

En daar zit hem de kneep

Onze ontmoeting vindt plaats op de studentenkamer in een voormalige boerderij, gelegen aan de rand aan het dorp Rheden. Dit geeft al een beetje aan, dat de combinatie jongere-imker moeizaam is. Op die leeftijd zijn er zoveel andere prioriteiten. Momenteel is het dan ook heel stil rond het imkeren van David. Hij ziet zichzelf als levend voorbeeld van het nadeel van zijn leeftijd voor de imkerij. Met zijn bekentenis hierover geeft dat hij openlijk toe: 'Het is voor mij momenteel niet te combineren. Door de week zit ik hier in Rheden. In het weekend ben ik thuis in Middelburg en heb daar een baantje. Dat gaat dus eigenlijk allemaal niet samen met het verzorgen van een paar bijenvolken. Het ligt dus inderdaad even stil. Niettemin ben ik nog wel altijd lid van de vereniging. Wanneer ik volgend jaar klaar ben, en misschien wel weer eerder, ga ik het zeker weer oppakken. Ook ben ik nooit in staat aan activiteiten van onze club mee te

De boom met honderdduizend attractieve bijenbloempjes

Jan J. Speelziek

Dit verhaal is geschreven naar aanleiding van het beschikbaar komen van 100 jonge exemplaren van de *Euodia Hupehensis* in Limburg. Wegens een sterfgeval moest de akker, waarop deze boompjes geplant waren, plotseling worden ontruimd. Daar het blijkbaar niet bekend was, welke de oorspronkelijke bestemming van deze boompjes was, werden ze aangeboden aan Roel ten Klei, directeur van de afdeling Handel van Het Bijenhuis in Wageningen. Dit speelde in mei 2000.

314

Met zo'n overrompelend aanbod kon Roel uiteraard moeilijk overweg, wel kon hij bemiddelen om deze uitgesproken drachtplant aan bijenhouders ter hand te stellen. Dat gebeurde juist voorafgaande aan een paar bijeenkomsten van cursisten en een groepering lieden die een vierdaagse voorlichting zouden ontvangen over de bijenteelt. De belangstelling voor de gratis verstrekking van die populaire boompjes was uiteraard groot. De enige toelichting die Roel kon geven was, dat het een bijzondere bijenboom betrof, waarover eens in het 'Groentje' een uitvoerig artikel had gestaan, waarbij mijn naam werd genoemd. (Maandblad VBBN van februari 1986). Gezien een aantal telefoontjes aan mijn adres bleek die informatie toch te ver in het verleden te liggen. Ik heb dan ook de toezegging gedaan om er in ons maandblad op terug te komen. Na genoemde publicatie slaagde ik er indertijd in zo'n boompje te bemachtigen. Inmiddels is die 12 jaar oud en uitgegroeid tot een dubbelstammige boom met een schitterende habitus. Omvang der stammen 50 en 60 cm (1 m van de grond), hoogte ruim 10 m met een doorsnee van de kroon van ± 12 m. Tijdens de bloei-

periode in de maand augustus kan met recht gesproken worden, van wat de Duitsers noemen: 'Baum mit hunderttausenden Blüten' of wel 'ein Superbienenbaum'.

De vele duizenden geelachtig witte bloemtrossen zijn minder aanzienlijk, ze bestaan elk uit circa 50 subtrossjes van 12 bloempjes. Het is werkelijk een genoeg om al die bijen en hommels in de bloemkruin te zien rondvliegen; soms denk je zelfs dat er een zwerm in die boom zit. Mijn bijenstal staat in de schaduw van deze boom, de bijen bevinden zich momenteel in Oldebroek op de heide. Ondanks de afwezigheid van mijn bijen en het feit, dat ik tot in de verre omtrek 'gevrjwaard' ben van collega-imkers, zit de boom dagelijks toch nog vol met bijen.

De bloemen bezitten een hoog nectar producerend vermogen, nl. 0.417 mg nectar met een suikergehalte van 66% (suikerwaarde 0.275 mg). Getuige de vele bijen die reeds tijdens de knopvorming in de boomkruin rondvliegen schijnt de boom al vroegtijdig een bepaalde geur af te scheiden. Enkele weken na de bloei verschijnen er rode vruchtjes, die de boom een veel fraaiër aanzien geven dan tijdens de bloeiperiode. Al die trossen met rode vruchtjes vallen in het late najaar af. Bij twee afdelingen van de VBBN heb ik ze tijdens een voordracht uitgedeeld. De vruchtjes zijn namelijk zeer geschikt om er jonge boompjes van te kweken. Het is wel zaak de jonge plantjes goed af te schermen, want allerhande ongedierte schijnt er graag van te snoepen. Bij volwassen bomen is het uitkijken voor konijnen en reeën. Gezien de snelle groei is het alleszins zinvol, indien de ruimte dat toelaat, er een paar in de tuin te planten.

Kleine boompjes zijn thans naar verluidt ook leverbaar door Pieter Zwijneburg, Halve Raak 18, 2771 AD te Boskoop, 0172-716232.

Jonge boompjes hebben soms de neiging tot een struikvormige ontwikkeling, zodat begeleiding met de snoeischaar noodzakelijk is.

Naschrift van de redactie

Voor meer informatie is men zeker niet alleen aangewezen op het artikel uit 1986. Dit jaar heeft Arjen Neve, in *Bijen* 9(2): 40-41 (2000), deze boom uitvoerig belicht. Daar staat tevens dat de officiële naam nu niet meer *Euodia hupehensis* is, maar is gewijzigd in *Tetradium danielli*.

De bloeiende 'Tetradium danielli'. Foto J. Speelziek

Bijen in de winterperiode

Wanneer in de herfst de buitentemperatuur naar de 10°C zakt, laten de bijen zich steeds minder buiten de kast zien. Gedurende de winterperiode brengen ze hun leven door in de kast en met voldoende voer zijn ze zeer goed in staat het ongemak van de winter te doorstaan; de eventuele gaten en kieren zijn vooraf met propolis dichtgekit. Het spreekt dan ook vanzelf dat een dichtgekitte kast na de laatste voercontrole beter niet meer kan worden geopend. Ook is een rustige standplaats van belang.

In de kast kruipen de bijen dicht op elkaar tot een bolvormige tros, om met een zo klein mogelijk afkoelingsoppervlak op temperatuur te blijven en te overleven. Zij slagen erin om ook bij strenge vorst 13 graden in de tros te handhaven -en wanneer er in januari al een klein broednestje is zelfs 35 graden- terwijl het enkele centimeters buiten de tros kan vriezen. In een observatiekast kan je goed zien hoe er zelfs bij flinke vorst altijd nog een heel geringe, maar gestage beweging zichtbaar is van de buitenste bijen die naar binnen kruipen om zich door andere bijen te laten aflossen en warm te blijven. Ook kan je zien, dat de tros kleiner wordt en minder ramen bezet naarmate het kouder is, en ook weer uitdijt bij stijging van de temperatuur. Dit gaat makkelijk en geleidelijk, omdat de bijen vóór de winter invalt doorkruiptunneltjes in de raten maken.

Een lege onderbak

Het is om vele redenen handig om tijdens de winterperiode onder het volk een extra lege onderbak te plaatsen. Ten eerste om de bijen de kans te geven bij zacht weer als een luchtige tros onder de raten te hangen, ten tweede om in de winter het invallende licht bij sneeuw te temperen, en ten slotte om enkele extra stuifmeelramen als wintervoorraad mee te geven. Deze ramen houdt je vaak over als je bij het winterklaar maken van je volken de bijen wat krapper hebt gezet. Wanneer er in het vroege voorjaar nog weinig aanbod van stuifmeel is, kunnen de bijen deze ramen bereiken omdat ze dan immers al de tros kunnen verlaten. De vaak genoemde klimraamfunctie van deze ramen blijkt in de praktijk niet nodig te zijn, omdat de bijen langs de voorwand omhoog klimmen. De lege onderbak moet je in het voorjaar weer op tijd weghalen, ivm. met doorbouwen onder aan de raten.

Van het voer afraken

In zeldzame gevallen kan het gebeuren dat de bijen zich in de loop van de winter in twee trossen opsplitsen of van het voer afraken. Zou dit te maken kunnen hebben met inwinteren op tien ramen, zodat het voer te breed wordt opgeslagen en de honingkoepel daardoor te dun wordt? Of gebeurt dit wanneer het voergat te veel in het midden van de deksel zit, en bijen immers niet graag onder het voergat opslaan? Ook kan een te snelle afkoeling van de buitenste bijen van de tros een reden zijn, of het onvoldoende hoog terugklimmen na een massale reinigingsvlucht. Hoe het ook zij, ruim voeren geeft de meeste zekerheid, want al deze bovengenoemde mogelijke problemen komen bij voldoende voeren zelden of nooit voor. Toch leek het ons goed deze uitzonderingen te noemen, om breed geïnformeerd te zijn.

Dekplank omdraaien

De honing of het voer wordt koepelvormig van boven/achter naar beneden/voor opgeslagen, en in omgekeerde volgorde weer opgegeten. De wintertros zit tegen de voedselvoorraad aan, zodat het voer door de buitenste bijen kan worden opgenomen, die het vervolgens aan de rest van de bijen doorgeven. De wintertros eet zich als het ware schuin naar boven/achter door de voedselvoorraad heen. Het is handig om na het laatste voeren het voergat in de dekplank met een doorzichtig plaatje af te sluiten en de dekplank daarna (alleen gedurende de winter) zo om te keren, dat het voergat aan de achterkant terecht komt. Het kan namelijk gebeuren dat de winter kwakkelt, de bijen vliegen dan regelmatig uit en verbruiken veel energie. Als hierop dan ook nog een natte lente volgt gebeurt het wel eens dat de bijen, uiteraard alleen bij te zuinig inwinteren, door hun voer heenraken. De plaats van de tros kan je weliswaar aan het wasmulpatroon op de schuiflade zien, maar het doorzichtige plaatje geeft extra informatie of ze in het ergste geval ook al tegen de dekplank aanzitten, en dus helemaal door hun voedselvoorraad heen zijn. Als laatste redmiddel heb je dan de mogelijkheid om eenvoudig in te grijpen door rechtstreeks op de bijen wat noodvoeding te gieten, bijv. een flinke eetlepel lauwe verdunde eigen honing. Hiermee activeer je het volk voldoende, om

weer het voerbakje te kunnen bereiken. Maar hopelijk is deze ingreep nooit nodig, omdat een onevenwichtige voedseltoevoer in het voorjaar niet goed is voor een rustige groei van het broednest.

Ventilatie en isolatie?

Tijdens de winterzit slaan de bijen hun ontlasting op in de endeldarm, die wel honderdvoudig kan uitzetten. De bijen vliegen vanaf 5 graden al incidenteel uit. Maar zogauw als er in het vroege voorjaar een mooie, windstille dag is met 9 graden, vliegen de bijen massaal uit voor hun reinigingsvlucht. Een gelijkmatige, droog-vriezende winter is voor bijen het beste. Bij grote temperatuurschommelingen krimpt en groeit de tros teveel, wat extra energie kost en dus een hoger voedselverbruik met zich meebrengt. Door voedselvertering en ademhaling produceert een volk koolzuurgas en waterdamp. Dit vocht kan in de winter schimmel op de ramen doen

ontstaan, wat de ramen onbruikbaar maakt, maar wat ons vooral voor de bijen een onbehaaglijk klimaat lijkt te geven. Met krap zetten door minder ruimte te geven, absorberende en ademende wanden te gebruiken (niet-verlijmd hout, riet/leem) of met een goede bodemventilatie en hellende bodem zal dit probleem minder gauw ontstaan. Sluit nooit het vlieggaat te klein af; zorg wel dat de hoogte ervan niet meer bedraagt dan zeven millimeter ivm. spitsmuizen. Een droge en vooral rustige standplaats zonder nadruppende bomen, waarbij de kasten regelmatig goed kunnen droogwaaien, zullen de bijen ook zeker waarderen.

Tot slot de isolatie: kasten helemaal inpakken is beslist niet nodig, maar een dakisolatie is wel zinvol, zeker met een groeiend broednest in een koude, natte maand maart.

Een goede uitwintering gewenst!

316

bijen

BOEKBESPREKING

Zoekt u nog een cadeau?

Fruit voor uw tuin

Frans Janssen

Onder deze titel heeft Plant Publicity Holland een alleraardigst boekje uitgebracht, waarin op prettig leesbare wijze en geïllustreerd met heel veel kleurenfoto's het kweken van fruit in eigen tuin wordt gepromoot (ongeveer A4-formaat). Denkt u nu niet meteen, dat uw tuin hiervoor te klein is. Ook in een kleine tuin is heel wat mogelijk. Hoe leuk kan een pot met aardbeien zijn of een doornloze braam tegen een schutting. Hebt u meer mogelijkheden, dan zijn bessenstruiken, wit, rood en zwart, erg dankbaar. Goed voor de bijen en veel oogst. Het mooist zijn de appelen perenboompjes, waarbij in het boekje naar de moderne rassen ook de oude niet vergeten zijn zoals 'Zijden Hemdje', 'Dubbele Bellefleur' en 'Groninger Kroon'. Deze rassen hebben vaak een karakteristieke smaak, iets voor de fijnproevers, en gedijen zonder veel verzorging. Behalve de bovengenoemde bessenstruiken krijgen ook frambozen en Japanse wijnbes, behorend tot het zogenaamde houtig kleinfruit, veel aandacht. Bij alle beschreven soorten worden ook plant-, snoei- en bemestingsadviezen gegeven. Als u f 3,50 overmaakt op Postbankrekening 14.533 t.n.v. PPH, Boskoop, o.v.v. 'Fruit voor uw tuin', wordt u dit leuke boekje toegestuurd.

Enige tijd geleden is in dit blad het boek 'Pollenanalyse; stuifmeelanalyse van honing voor imkers, scholen en laboratoria' besproken (Bijen 8(11): 318 (1999)). Voor hen die zich intensief met de pollenanalyse bezighouden zijn de onderstaande boekwerken een goede aanvulling. Het gaat om een tweetal pollenatlassen, waarin een groot aantal stuifmeelkorrels, zoals die door een microscoop te zien zijn, gedetailleerd staan afgebeeld. De achterliggende theorie en de praktische uitvoering van de pollenanalyse worden niet besproken; daarvoor kunt u bij de Ambrosiushoeve het Nederlandse boek bestellen.

Celler Melissopalynologische Sammlung

Jaap Kerkvliet

Katharina von der Ohe, Werner von der Ohe
Uitgave: Niederschsiges Landesinstitut für Bienenkunde
Wehlstrasse 4a, D-29221 Celle Jaar van uitgave: 2000

De pollenatlas van het echtpaar Katharina en Werner von der Ohe en wordt uitgegeven door het Bijeninstituut in Celle, Duitsland, waar beiden werkzaam zijn. Het geheel wordt als een losbladig systeem met ringband en stevige gele verzamelmap uitgegeven. De pollenkorrels staan alfabetisch volgens Latijnse naam gerangschikt, waarbij tevens de Duitse, Engelse, Spaanse, Franse en Italiaanse naam vermeld staan. Elke pollensoort wordt op een aparte bladzijde (A4 formaat) besproken. Diverse afbeeldingen van het pollen onder de microscoop worden weergegeven, waaronder de omtrek, het oppervlak, de exinestructuur en de kiemopeningen. Dit alles met duidelijke foto's. De belangrijkste kenmerken van een pollensoort, zoals vorm, afmeting, aperturen en exinestructuur, worden bovendien in de tekst beschreven. Ook het belang van de pollensoort bij het honingonderzoek wordt kort vermeld.

De collectie begint met overwegend Duitse/West-europese pollenvormen terwijl ook enkele pollenvormen van buiten Europa zullen volgen. Het geheel is fraai uitgevoerd en zeker bruikbaar voor het onderzoek van Nederlandse honing. De verzamelband met de eerste 50 bladen en de eerste aanvulling met 25 bladen zijn reeds verschenen. Gepland zijn nog 5 aanvullingen met elk 25 bladen, zodat einde 2001 het geheel compleet zal zijn. Er is een Engels- en een Duitstalige versie verkrijgbaar.

De verzamelmap met de eerste 50 bladen kost DM 80,- (exclusief verzendkosten).

Elke volgend aflevering van 25 bladen kost DM 25,- (exclusief verzendkosten).

Het boek is te bestellen bij bovengenoemd instituut, 00-49-51419050340; E-mail: info@bieneninstitut.de

Mediterranean Melissopalynology

G. Ricciardelli d'Albore Uitgave: Prof. G. Ricciardelli d'Albore, Department of Arboriculture and Plant Protection, Borgo XX Giugno, 74, University of Perugia, 06121 Perugia, Italy Jaar van uitgave: 1998.

De tweede pollenatlas is van de bekende Italiaanse melissopalynoloog prof. Giancarlo Ricciardelli d'Albore. Het is zeker niet zijn eerste boek op dit gebied.

Het boek bevat 210 pollenbeschrijvingen van bijenplanten die in het gebied langs de Middellandse zee voorkomen. Ook in dit boek staan de pollenkorrels alfabetisch volgens Latijnse naam gerangschikt, waarbij ook weer de Duitse, Engelse, Spaanse, Franse en Italiaanse naam vermeld staan. Voor de (Engelstalige) beschrijving van elke pollensoort worden 2 pagina's uitgetrokken, links staan de karakteristieke gegevens van het pollen, ongeveer op dezelfde manier zoals in het boek van Ohe en Ohe. Verder wordt in het kort melding gemaakt van het belang van de plant voor de honinganalyse, de kleur van de pollenklompjes en de smaak van de betreffende honingsoort. Op de rechter pagina staan 4 foto's van het pollen afgedrukt, genomen bij verschillende hoogte-instellingen bij een vergroting van 1000 maal. Ook dit boek is bruikbaar voor het pollenonderzoek van Nederlandse honing, hoewel het Duitse boek iets beter is aangepast aan de pollensoorten die we in West-Europa in de honing tegenkomen.

De foto's zijn in zwart-wit afgedrukt en van iets mindere kwaliteit dan die uit het boek van Ohe en Ohe; de structuren van de pollensoorten zijn echter goed te zien. Ook de papiersoort is wat eenvoudiger dan van het boek uit Celle. Maar de prijs is er dan ook naar: het boek van 466 pagina's is gratis! Wel moeten er portokosten betaald worden: deze bedragen 11.000 Lires binnen Europa, het dubbele buiten Europa.

Het boek kan besteld worden door 11.000 lires (het moet echt in Italiaans geld) samen met uw aanvraag (in het Engels of Duits) in een envelop te stoppen en naar bovenstaand adres te sturen.

Aalbert van Schothorst, dé korfimker van de 19e eeuw

Ad Vermaas

In dit boek laat de auteur, J.J. Speelziek, de 19e eeuwse Aalbert van Schothorst zelf aan het woord. Een belangrijk deel van het boek bestaat uit de oorspronkelijke tekst van Van Schothorst. En in die bijzonder duidelijke bijdragen komt de korfteelt in alle facetten voor het voetlicht. En niet alleen dat. Ook staat er veel in over hoe men toen aankeek tegen een bijenvolk. Van Schothorst komt daarin naar voren als iemand die veel gevoel had voor de imme. Je komt in dit prettig leesbare boek dan ook tal van imkerswijsheden tegen. Geen definitieve antwoorden, maar wel oude inzichten die nu enigszins vergeten dreigen te worden.

Het tweede deel van dit boek bevat een aantal anecdotes van de auteur zelf. Niet over Van Schothorst, maar over korfimkers uit de 20e eeuw. Enkele ervan zijn verhalen voor de borreltafel en had de auteur beter kunnen weglaten. Maar de meeste passen zeer goed in de lijn van dit boek: het zijn verhalen van korfimkers die iets te melden hebben. Goed dat ook hun inbreng er is. Want de korfteelt lijkt iets voor het museum te worden en eigenlijk is dat zonde. Maar misschien helpt dit boek eraan mee dat ze toch weer toekomst krijgt.

Het boek bestaat uit 112 pagina's en is te koop bij Het Bijenhuis te Wageningen en kost f 24,50.

advertentie

V.o.f. 'het ielgat'

Amen 35, 9446 PA Amen
telefoon 0592 389349

Geopend 10 oktober t/m 15 maart woensdag van
13 tot 17 uur of na telefonische afspraak.
We hebben vakantie van 15 december tot 31 januari

Vervolg van pagina 313: 'Een moeilijke leeftijd'

doen. Maar ik ben zeker van plan later, eenmaal de draad weer opgepikt, mij actief binnen de vereniging op te stellen. Er valt nog genoeg te doen. Zeker aan de promotie van de imkerij is nog werk voldoende te verzetten. Ik denk dat er nog heel wat meer kan gebeuren, dan momenteel plaatsvindt. Er is best wel belangstelling onder de mensen voor onze bijen. Daarbij moeten we bij het werven van nieuwe imkers niet alleen de aandacht op de vutters richten. We mogen de jongeren niet vergeten. Niet alleen op de lagere scholen bijenlessen geven, neem ook de middelbare scholen als een soort tussentraject in je agenda op.'

En zo blijft, aan het eind van ons gesprek, het dilemma bestaan. De jeugd van de klasse van David Kaljouw is moeilijk te vangen voor de imkerij. Hij is daar zelf het aansprekende voorbeeld van. Aan de andere kant, wanneer jongeren zo gemotiveerd zijn als David, dan moet imkerend Nederland voor hen openstaan, hen met open armen ontvangen en serieus opnemen in onze kring. Er ligt nog een heel terrein braak, dat is wel duidelijk.

Exlibris van H.G. maagdendans. Van 1965-1979 hoofd-bestuurslid van de VBBN. Maagdendans was gerechtsdienaar, maakte veel foto's, onder andere voor het Groentje en had natuurlijk bijen.

En de haan? Symbool voor waakzaamheid en vechtlust.

Niet geschoten, altijd mis

Regelmatig worden via de dagbladen berichten verspreid waarin een somber beeld wordt gegeven over de imkerij en de honingbij in Nederland. Wat doen wij om de jeugd te interesseren en te prikkelen voor de imkerij en de bij? Weinig tot niets! Persoonlijk ben ik van mening dat het beslist niet zo moeilijk is de jeugd te interesseren en naar het leslokaal te krijgen. Het geheim zit in de wijze waarop je de jeugd benaderd en hoe je hen de gereedschappen aanreikt. Daarvoor hoeft men beslist geen pedagoog of 'n bijzonder mens te zijn. De gemiddelde praktijkimker beschikt over voldoende kennis en als hij daarnaast in staat is op goede voet te staan met de jeugd dan hangt het jonge publiek aan zijn lippen.

Afsluiting van het cursusjaar

Eind september wordt met het uitreiken van de getuigschriften aan cursisten van de Cursus Jeugd-imker seizoen 2000, tevens het éérste lustrum van het Project afgesloten. Het Project is niet in eerste instantie bedoeld om van iedere cursist een imker te maken. Acht procent van de cursisten wordt uiteindelijk imker. Een verheugende bijkomstigheid is het feit dat een aantal jeugdige cursisten hun ouders hebben weten te boeien voor deze hobby waardoor zij tot praktiserend imkeren zijn overgegaan.

Inhoud van het Project

De cursus bestaat uit vijftien lessen, verdeeld over theorie en praktijk. Praktische activiteiten, zoals het timmeren van raampjes, honingslingeren, zonnebloemen planten (met wedstrijdelement), waskaarsen maken, diavoorstelling en een excursie naar een honing- en bijenmarkt maken de cursus aantrekkelijk en compleet. De cursus wordt afgesloten met een examen.

In een voorgesprek in de klas met kinderen van groep 7 en 8 van de basisschool, wordt het doel van het Project uiteengezet. Kinderen die interesse tonen krijgen informatie over de inhoud van de cursus en de lestijden. Ook de ouders krijgen die informatie. De lesstof, gebundeld tot 'n cursusmap, is samengesteld uit bestaande imkersliteratuur. De cursus handelt ook over wilde bijen, hommels, wespen, vlinders en andere insecten. De cursus wordt de jeugd geheel gratis aangeboden, maar kost circa f 80,- per cursist. Met een goed verhaal is het niet moeilijk sympathisanten voor het plan te vinden. Zij bestaan uit de plaatselijke RABO- en ANB/Amro-

bank, Gemeente Doesburg, Spar superservice en particulieren.

Uitreiking van de getuigschriften

Ook dit jaar gebeurt dat met een officieel tintje. De heer P. v. Schaik, voorzitter van imkersbond ABTB/LTO, zal het officiële deel van de uitreiking voor zijn rekening nemen in de prachtige burgerzaal van het gemeentehuis van Doesburg. Het gaat met enige feestelijkheid gepaard waarbij niet alleen de ouders, oma's en opa's maar ook docenten, besturen van imkersbonden en -verenigingen, politieke partijen, gemeenteambtenaren en de media worden uitgenodigd.

Pas als we met allen bereid zijn in de jeugd te investeren kan dit al op korte termijn een nieuw imker- en bijentijdperk inluiden. Dat is een taak voor de overheid, imkersorganisaties en verenigingen. Dit soort initiatieven kan men niet blijvend overlaten aan de particuliere imker.

Bert Polman, initiatiefnemer/cursusleider Project Cursus Jeugd-imker

Collegialiteit is ver te zoeken (2)

Wij, de leden van Imkersbond ABTB afdeling Blaricum, vonden het niet prettig om te lezen dat een Blaricumse imker voor het scheppen van een zwerm honderd gulden in rekening bracht. Wij vonden dat ook wat teveel gevraagd en zijn op zoek gegaan naar de 'snoodaard'. Wij hebben echter geen collega gevonden die zo'n hoge prijs voor zijn diensten heeft gerekend. Op zich is het al vreemd dat de gemeente Soest naar Blaricum verwijst terwijl er een grote imkersvereniging in die plaats is. Uiteindelijk zijn we terecht gekomen bij iemand in Blaricum die een ongediertebestrijdings- en ontsmettingsbedrijfje heeft en die zich normaal voor zijn diensten laat betalen. Betrokkene is helemaal geen imker. Blijkbaar heeft de gemeente de persoon die de zwerm aanmeldde, verwezen naar dit bedrijf. Jammer dat er geen imker was om het zwermprobleem op te lossen.

G.P. van der Gant, Blaricum, secretaris

Vacature redactie

Rob Molenaar

Met mijn 70ste verjaardag in zicht (duurt nog even), heb ik besloten om per 1 januari 2001 mijn bijdrage in de redactie van ons maandblad Bijen te beëindigen. Ik heb daarin vier jaar op een prettige wijze deelgenoot mogen zijn en inzicht gekregen in alles dat leeft en bloeit. Maar uiteraard ook mee mogen denken, hoe we telkens weer gezamenlijk ons bijenblad gestalte wisten te geven.

Na het verscheiden van Joop Beetsma, maakten we toch wel even een moeilijke periode door. Natuurlijk was het voor ons bijenblad een geweldig verlies. Maar Marleen Boerjan wist op haar eigen wijze onze redactie de nodige impulsen te geven. In goed Nederlands heet dat: 'samen sterk'; we gaan door met ons 'bijen-werk'. Het onderling contact is prima, de aangeleverde teksten/kopij leveren geen problemen op. Mag ik hopen dat de ABTB een geschikte kandidaat weet aan te trekken, die op een vlotte wijze zich een plaatsje in de redactie weet eigen te maken.

320

VBBN Knipvel

Ingesloten in dit nummer treft u het nieuwe knipvel over bijen en bijenteelt, uitgegeven door de VBBN.

U krijgt een beeld over: de samenstelling van het bijenvolk, de bijenwoningen, de ontwikkeling van ei tot bij, bestuiving en de resultaten, het oogsten van honing en de imker aan het werk.

Dit knipvel is bijzonder geschikt als illustratiemateriaal voor een werkstuk over bijen, zeker in combinatie met de unieke bijen CD-rom van de VBBN.

Lesmateriaal kan men downloaden van de Home Page van de VBBN (www.vbbn.nl). Meerdere exemplaren van het knipvel zijn te bestellen bij het secretariaat van de VBBN tegen de prijs van f 1,- per stuk (excl. portokosten).

VBBN - Lidmaatschap 2001					
1	2	3	4	5	6
1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30
31	32	33	34	35	36
37	38	39	40	41	42

1. lidmaatschap
2. lidmaatschap
3. lidmaatschap
4. lidmaatschap
5. lidmaatschap
6. lidmaatschap
7. lidmaatschap
8. lidmaatschap
9. lidmaatschap
10. lidmaatschap
11. lidmaatschap
12. lidmaatschap
13. lidmaatschap
14. lidmaatschap
15. lidmaatschap
16. lidmaatschap
17. lidmaatschap
18. lidmaatschap

Bijen en Bijenteelt

Lidmaatschap VBBN 2001

Marga Canters

Bij dit novembernummer treffen VBBN-leden een acceptgirokaart aan voor betaling van de contributie voor het jaar 2001.

Als u er voor zorgt dat uw betaling eind december/begin januari bij ons binnen is, zorgen wij er voor dat uw lidmaatschapskaart, tevens registratiekaart, eind januari aan uw subvereniging gestuurd wordt.

Alleen leden die betaald hebben ontvangen een lidmaatschapskaart!

- Wilt u niet vergeten, bij verhuizing, óók aan het secretariaat van de VBBN in Wageningen uw nieuwe adres door te geven. Wij zorgen dan voor een ononderbroken toezending van **Bijen**.
- Ook als u wilt overstappen naar een andere subvereniging, horen wij dit graag zo spoedig mogelijk van u.
- Eventuele opzegging van uw lidmaatschap dient vóór 1 december 2000 schriftelijk te geschieden (ontvangen wij uw opzegging ná 1 december 2000, dan bent u over het jaar 2001 de contributie verschuldigd). Wilt u in dit schrijven uw debiteurnummer vermelden, u kunt dit vinden op de bijgesloten acceptgirokaart en op de adreswikkel.

U kunt dit schrijven richten aan:

Ledenadministratie VBBN
t.a.v. mw. M.J.E.M. Canters
Postbus 90
6720 AB Bennekom
of faxen: 0317-424180 of E-mailen: vbbn@vbbn.nl

Bij voorbaat dank voor uw medewerking

Uit de PC van de voorzitter

Dick Vunderink

Ik reed op 30 september fluitend naar huis na de vergadering met de groepsbesturen. Deze vergaderingen motiveren mij erg. Als HB kunnen wij rustig uitleggen wat ons bezig houdt en hoe wij dat willen aanpakken. De groepsbestuurders geven daarop constructief commentaar en krijgen de nodige achtergrondinformatie voor de besprekingen met de groepsbesturen. Maar het belangrijkste is dat er een sfeer hangt van een groep mensen die in vertrouwen met elkaar aan iets willen werken. Niet zuchten en steunen over de teruggang van de bijenhouderij, maar de zorgen erkennen en werken aan oplossingen. Ik hoop, maar verwacht ook dat het de groepsbestuurders ook motiveert. Want groepsbesturen zijn belangrijk in de schakeling tussen het HB en de verenigingsbesturen. Wij vragen de verenigingen het concept-beleidsplan terdege met elkaar te bespreken.

• Enkele personalia.

Het HB heeft afscheid genomen van het HB-lid Marco Methorst. Zoals u weet heeft hij zich na de Algemene Ledenvergadering aangemeld met de conditie het een jaar te proberen. Kort daarop kreeg hij een andere baan die veel tijd van hem vraagt met mogelijk uitzending naar het buitenland, zodat hij het niet verstandig vond met de HB-functie verder te gaan. Hij geeft daarmee ons de ruimte de vacature op te vullen met een lid met meer tijd. U kunt suggesties indienen.

Onze onlangs in dienst getreden Els Delhez heeft tot onze teleurstelling ons meegedeeld dat zij de functie te belastend vindt en heeft ontslag gevraagd. Wij vinden het jammer wat wij hadden alle vertrouwen in haar functioneren.

Inmiddels hebben wij geadvverteerd en enkele sollicitanten ontvangen en hopen dat we nu iemand vinden voor langere tijd. Wij denken aan de termijn van De Ridder.

• Intratuin is achter de rug en tot volle tevredenheid van Intratuin en voor herhaling vatbaar, zo werd ons meegedeeld. Wij zijn de evaluatieformulieren van onze verenigingen aan het verwerken. Uit enkele reacties tijdens de bijeenkomst HB/Groepsbesturen blijkt dat veel verenigingen enthousiast zijn over de medewerking van de Intratuinvestigingen, maar bij andere was men minder tevreden over de opvang en de plaats. Wij zullen dat met Intratuin bespreken.

• Dat brengt mij op onze presentaties. Ik schreef eerder dat wij daarbij minder het accent moeten leggen op het verleden. Korfsteelt, korfvlechterij en dergelijke plaatsen ons te veel in het beeld van het verleden. Iets dat zijn tijd heeft gehad en waar we met genoeg geschiedenis opsnuiwen, zoals we dat ook doen bij de demonstratie klompen maken. Dat mag er best bij, maar er moet óók bij dat de bijenhouderij nog steeds een vitale rol speelt in bestuiving en biodiversiteit en als heel bijzondere natuurhobby. Met moderne middelen als Apidea's, koninginnteelt, desnoods met KI, met onze website en de CD-rom. Daar moeten we echt naar toe, willen we interessant zijn voor nieuwe leden in deze tijd. Wie zal zich aansluiten bij een club 'zonderlingen' in een sterfhuisconstructie? Dit klinkt natuurlijk niet aardig voor hen die zich heel erg uitsloven om steeds hun vereniging te presenteren op

milieumarkten, braderieën en exposities. Het is zelfs oneerlijk om twee redenen. Ten eerste omdat de bijenhouderij via deze imkers een grote rol speelt bij natuur-educatie en voorlichting. Zo staat het in het rapport van het Expertisecentrum LNV. En daarom hoedje af voor al deze enthousiaste en belangeloze voorlichters. Het is ook oneerlijk omdat we niet mogen verwachten dat deze mensen zelf het nieuwe presentatiemateriaal ontwikkelen. Het zou ook ongewenst zijn, want dan ontstaat de kans dat we ons op verschillende manieren presenteren en daar sluipst makkelijk ook een verkeerde in. Ik zal het HB de vraag voorleggen welk presentatiemateriaal wij eigenlijk willen hebben en hoe we dat kunnen maken en financieren. Dat wordt nog een hele puzzel maar ook hier zijn uw suggesties zeer welkom.

• Alterra (ik zeg maar even Arie Koster) vroeg ons samen met hen een subsidie aan te vragen voor drachtontwikkelingsprojecten in alle provincies. Daar stappen we graag in en als de subsidie komt, hoort u daar meer over.

We zitten dus weer midden in het seizoen waarin we meer tijd nemen om na te denken over en te werken aan de toekomst van de bijenhouderij. Neemt u daar ook wat tijd voor in uw vereniging of met het groepsbestuur?

Markt van Melk en Honing te Zuidlaren

Gerrit Freije

In het juli/augustusnummer van Bijen is reeds geschreven over het plan in uitvoering bij de VBBN subvereniging Zuidlaren e.o. om een wedstrijd te organiseren tussen de leden van de imkersvereniging om in een éénraats-kastje de langste raat te kweken. Nu volgt van deze wedstrijd een verslag. Op 9 juni zijn de kastjes gevuld met een koffiebekertje bijen en een koninginnendop van het ras carnica. De 23 deelnemers konden vanaf dat moment aan de slag met de verzorging van hun wedstrijd bijen. Op de te houden bijenmarkt op 5 augustus j.l. zijn de kastjes tentoongesteld en gekeurd. Van het wedstrijdverloop kan nog het een en ander worden genoteerd. Mede onder invloed van het koude weer in juni en juli van het millenniumjaar is het resultaat van de bevruchting van de uitgeglopen koninginnen wat onder de maat gebleven. Ook zijn een paar koninginnen niet uit de dop gekropen. Tevens bleek de hoeveelheid bijen in de kastjes wat aan de minimale kant om het kastje, gezien de weersomstandigheden, op de goede broedtemperatuur te houden. Al met al zijn er diverse volkjes in de (wed)strijd gebleven. Enkele imkers hebben eigenhandig het volkje geholpen door het toevoegen van verse bijen en/of een bevruchte koningin. Deze imkers hebben dat ook gemeld aan de organisator, de heer Ben Trip. Het wedstrijdreglement liet dit niet toe; de betreffende imkers zijn daarom door de jury uitgesloten van de prijzen. Dat neemt niet weg dat zij wel met het nodige enthousiasme hebben meegedaan aan de wedstrijd en de tentoonstelling. Hun inbreng door de organisatie is als zeer positief ervaren.

Het langste-raat project heeft in de regionale en plaatselijke pers (radio en krant) zeer veel aandacht

gekregen, waardoor de organisatie van de bijenmarkt de gelegenheid kreeg om de Markt van Melk en Honing en de bijenteelt als hobby uitdrukkelijk onder de aandacht te brengen. En daar was het uiteraard allemaal om begonnen.

Op de Markt van Melk en Honing beoordeelde de jury, bestaande uit de heer Eb Meyberg en mevrouw Aaltje Sikkinga, de ingezonden kastjes. Uiteindelijk werd als winnaar gekozen Harm Sijnstra met een raatlengte van 37 cm. De tweede prijs ging naar Dirk Schrikkema, de derde prijs naar Evert Timmer. De prijs voor het mooiste kastje (de ombouw) ging naar Johan Martin en de aanmoedigingsprijs werd toegekend aan de voorzitter van onze vereniging de heer Bauke Span, op grond van het door hem bereikte resultaat; te weten de kortste raat.

Boven van links naar rechts: Eb Meyberg, Bauke Span, Dirk Schrikkema en Harm Sijnstra. Onder van links naar rechts: Johan Martin, Aaltje Sikkema en Evert Timmer

Honingkeuring Bijkersgilde Zuidlaren

De organisatie van de honingkeuring was wederom in handen van het Bijkersgilde Zuidlaren, onder leiding van Klaas Koster. Er werden een record aantal inzendingen ingenomen, te weten 88 stuks, en dat was zeer verrassend te noemen, gezien de marginale zomerse weersomstandigheden in juni en juli. Gekeurd werd in drie categorieën: vloeibaar, gekristaliseerd en kristaliserend.

De uitslagen van de Honingkeuring Zuidlaren, eveneens onderdeel van de Markt van Melk en Honing, luiden als volgt:

- Vloeibaar: 1. R. Jonker, 2 en 3. S. Bruinenberg
- Kristaliserend: 1. A. Fakkert, 2. E. Timmer, 3. S. Bruinenberg
- Gekristaliseerd: 1. S. Bruinenberg, 2. H. Knijp, 3. K. Stel.

De wisselbeker voor Algeheel Kampioen werd gewonnen door de heer S. Bruinenberg en Drents Kampioen werd de heer R. Jonker. Er kunnen weer vijf nieuwe leden als gezelschap tot het Bijkersgilde Zuidlaren worden toegelaten op basis van een minimale score van 98 punten voor een inzending. Het Bijkersgilde telt nu 35 gildeleden, afkomstig uit de drie noordelijke provincies.

Imkerij Voorst 75 jaar

Jan J. Speelziek

Subvereniging Voorst van de VBBN begon het 3e millennium met de herdenking van haar 75-jarig bestaan. Haar activiteiten stonden dit jaar dienstengevolge in het teken van 'bee-promotion'. Een hoogtepunt daarbij vormde haar info-stand op 'de tuinen van het 'Groot Hontschoten' in Teuge. Een rondgang door de tuinen van dat unieke complex is als een levensverhaal, waarin iedere bezoeker de belangrijkste facetten uit een mensenleven tegenkomt en herkent. Door middel van een geraffineerd ontworpen, beplanting, bouw- en kunstwerken, alsmede teksten wordt er een bijzondere wereld vol westerse en oosterse symbolen gecreëerd. Overwogen wordt daar in de toekomst een permanente bijenstand te vestigen. Zo stond de voorlichtingsstand van de subvereniging Voorst in de tuin van de Bevruchting (bestuiving). Op de foto zien we voorzitter Piet Wildeboer, die het bestuivingsgebeuren bij een paar geïnteresseerde bezoekers uiteenzet. Een nieuwigheidje was de presentatie van het 'zwerm- en wespenteam' dat optreedt als er op dat terrein problemen zijn onder de bevolking. Zo wordt een wespenkolonie alleen opgeruimd als dat onvermijdbaar is. Uiteindelijk zijn wespen de hyena's onder de insecten, die ongelooflijk veel muggen en al dergelijk klein gespuis voor hun rekening nemen. Bijenkolonies daarentegen zijn vegetariërs. Verder werd in Twello uitvoerige voorlichting gegeven tijdens de jaarlijkse klompenweek, waar een complete stand met voorlichtingsmateriaal ter ondersteuning dienst deed. Onder het motto van 'de beste honing koopt men bij buurman imker' werden er ook nog goede zaken gedaan. Uiteraard ging het met name om nieuwe leden en zowaar, als zodanig werd het 3/4 - eeuwfeest een leuk succes!

Een blik op een deel van de levenstuinen van Groot Hontschoten

ZLTO

Bezoekerscentrum Reusel

Peter Lauwers

Zaterdag 24 juni j.l. werd door de Reuselse bijenhoudersvereniging St. Ambrosius, een nieuw bezoekerscentrum in gebruik genomen. Onder het luid geplens van een kletterende regenbui verrichtte burgemeester Mevrouw Demmers-v.d. Geest de officiële opening, door samen met alle genodigden het glas te heffen. Het was niet alleen de honingwijn die bij ieder goed in de smaak viel, maar ook over de nieuwe ruimte was iedereen vol lof.

De Reuselse Bijenhoudersvereniging heeft door middel van diverse subsidies haar oude onderkomen kunnen vervangen. Waar eerst niet meer stond dan een klein armzalig hokje, staat nu een prachtig eigentijds bezoekerscentrum, waar het leven van de bij op allerlei manieren te zien is. Ook de aangrenzende bijenhal kreeg een opknappbeurt. De dakbedekking werd vernieuwd, zodat het één geheel is geworden met de nieuwe ruimte. Deze hal biedt de imkers gelegenheid tot het plaatsen van bijen en men kan er 'veilig' een kijkje nemen in een korf of demonstratiekast. In de tuin met allerlei drachtplanten is een insectenmuur geplaatst, die al druk bezocht wordt door solitaire bijen.

Op de dag van de feestelijke opening werden ook enkele leden in de bloemetjes gezet. Janus van der Heijden en Piet de Laat werden benoemd tot erelid van de vereniging. Ze zijn beiden al meer dan 55 jaar lid. Voor Pierre Sanders, voorzitter van de plaatselijke vereniging, waren er niet alleen bloemen, maar ook een zilveren speld ter ere van zijn 25-jarig lidmaatschap, opgespeld door de heer M. van Iersel van de bond van bijenhouders ZLTO.

Afsluiting jeugdcurcus imkeren te Oosterhout

Hans Stadhouders

Op vrijdag 26 mei was het zo ver! Maar liefst 12 deelnemers van de jeugdcurcus Imkeren kwamen op deze vrijdagavond bijeen om de curcus af te ronden met een schriftelijk examen. Rond half zeven steeg de spanning: trappelend van ongeduld stonden ze voor het gebouw van het MEK aan de Veerseweg netjes op tijd te wachten. Nadat de curcusleider de examenopgaven had uitgedeeld, gingen de deelnemers als bezige bijen aan het werk. Intussen druppelden in de hal van het MEK de eerste ouders, broertjes, zusjes, opa's, oma's, vriendjes en andere genodigden binnen en konden zich tegoed doen aan een kop koffie of een glaasje fris. Nadat het laatste examen was ingeleverd, vlogen de kinderen ook naar de 'bar' en lieten zich daar even verwennen: het was verdiend! Iedereen werd toen uitgenodigd een kijkje te nemen in de expositieruimte van het MEK, waar een tentoonstelling

was te bezichtigen met als thema: 'Hoofdzakelijk bijzaken'. Alle tijdens de curcus opgedane kennis werd door de cursisten op de genodigden overgebracht. Iedereen kreeg bij-les. Rond acht uur gingen de harten wat sneller kloppen. De curcusleider had de examens nagekeken; de uitslag was voor hem bekend. Er werd afgesproken dat één van de deelnemers de beroker (een apparaat om de bijen mee rustig te krijgen) zou aanmaken; witte rook zou betekenen dat iedereen geslaagd was, zwarte rook daarentegen was funest! Even schrapen met de lucifer, de tabak begon te branden en ... witte rook! Een gejuich van de deelnemers en een stevig applaus van de aanwezigen verstoorden de rust. De curcusleider riep elke deelnemer naar voren en deelde een certificaat uit en een lekkere pot honing. Het certificaat was door de heer Van Rijsbergen op prachtige wijze voorzien van hun naam. Van een van de genodigden, dhr. Adriaansen, kreeg men nog een extra bij-drage. De jeugd oogde zeer dankbaar. De gezellige avond werd afgesloten met een demonstratie honingslingeren; een 6-tal honing-raten werd door de cursisten ontzegeld (de wasdekseltjes werden er afgeschraapt), in de honingslinger gezet en geslingerd. Al heel snel droop de overheerlijke honing in de emmer. Om je vingers bij af te likken! Ouders en kinderen stonden nog lange tijd wat bij te praten. Het was een mooie afsluiting van een succesvolle curcus op een meer dan perfecte lokatie. Namens het Oosterhoutse Bijengilde bedanken we de mensen van het MEK en feliciteren nogmaals Marin, Maartje, Lian, Amy, Marjolein, Rick, Maarten-Jan, Onno, Evelien, Rogier, Thomas, Matthijs met hun behaalde certificaat. Inl.: 0162-429802.

Jonge gediplomeerde imkers. Foto: H. Stadhouders

Imkersreis van Bijenhoudersvereniging Boekel e.o.

Annie v.d. Linden, secretaris

Zaterdag 23 juni ging voor ons gezelschap, imkers en hun partners, de tweedaagse reis door België van start. We bezochten het vlechtcentrum 'De Wissen' in Stokkem waar veel vlechtwerk met wilgetenen, buntgrassen en biezen in allerlei soorten en maten aanwezig was. Verder naar het bijen- en insectencentrum 'De Lieteberg' in Zutendaal. De imkers kwamen er goed aan hun trekken. Het centrum is een paringsstation voor carnica bijen-

volken. Ook kweekt men er carnica koninginnen. Hierna wat minder aandacht voor de bijen en het imkeren. We bezochten de Landscommanderij van Alden-Biesen, die historische banden heeft met Gemert. We overnachtten in Tongeren en bezochten daar de vroege rommel-, antiek- en brocante markten en het Gallo Romeinse museum. In Hasselt kregen het nationaal jenevermuseum en de Japanse tuin onze aandacht. We kunnen terugzien op een paar mooie dagen. De reisorganisatie dankt alle deelnemers voor hun medewerking en inzet bij deze mooie reis.

Van de Bestuurstafel

J. Beekman

Het voltallige Bondsbestuur vergaderde op 20 september 2000 te Tilburg. De volgende zaken waren in de agenda opgenomen en zijn besproken:

* Opening

De voorzitter opende de vergadering met de opmerking 'laten we maar snel aan de vergadering beginnen gelet op de hoeveelheid van zaken die de revue moeten passeren'. Het inwintertien moet onderhand gebeurd zijn, de heidehoning geslingerd.

* Notulen bestuursvergadering 9-8-00

- Deze zijn ongewijzigd vastgesteld, met een woord van dank aan de secretaris.

- Van de bijbehorende actielijst zijn enkele zaken geschrapt, en nieuwe opgenomen.

* Mededelingen en ingekomen stukken

Door de voorzitter:

- Dat de federatievergadering heeft plaatsgevonden op 9-8-00 te Vught, met als belangrijkste agendapunt de voortgang en de afwikkeling Honey-Pack BV. Dit gaat nog steeds niet naar wens. De uitspraak van de rechter zal ten uitvoer gebracht worden.

- Het bijwonen van de receptie in Bergeijk t.g.v. 50 jaar bestaan van de vereniging, en het uitreiken van de versierselen aan 4 jubilarissen die respectievelijk 3x 25 en 1x 50 jaar lid van de Bond van Bijenhouders waren.

- De Bedrijfsraadvergadering bijgewoond in Wageningen 11-9-00. (voor informatie over deze vergadering zie Bijen... Uit de Bedrijfsraad).

- Uitleen leskisten aan de vereniging Waalre en Eindhoven die de inhoud hebben gebruikt bij de expositie en voorlichting bij Intratuin.

- In oktober 2000 zullen de gesprekken hervat worden over de keuringsnormen van o.a. mede en honingkoek. Er moet eerst een begroting opgesteld worden inzake de kosten en ingediend bij de Bedrijfsraad. Aan deze gesprekken doen mee vertegenwoordigers van de ANI, VBBN en ZLTO (tevens voor ABTB en LLTB).

- Op 25 september zal er een gesprek plaatsvinden tussen de chef van de financiële afdeling ZLTO, de voorzitter en de secretaris om te bekijken of de datum van de Algemene vergadering toch nog niet een paar weken naar voren geschoven kan worden, in plaats van de eerste zaterdag in mei.

Van de secretaris: De lijst van ingekomen stukken van de secretaris was deze keer niet zo lang, maar 24 punten! Vele van deze punten kunnen afgedaan worden met 'voor kennisgeving aangenomen' maar even zo goed is er door

de secretaris aandacht aan besteed.

- Diverse zaken betreffende contributiebetaling (wat is dat voor sommige toch moeilijk terwijl alles in het verenigingsboek staat).

- Uitreiking zilveren speld bij de vereniging Mill, J. Janssen zal dit verzorgen.

- Uitnodiging om de eindles jeugdlimker van de vereniging Doesburg bij te wonen op 30-9-00. De voorzitter gaat hierheen.

- Diverse verzoeken om documentatie inzake de imkerij gehonoreerd.

* Verzekeringen

- Er is een lijst samengesteld waarop de secretarissen van de verenigingen de gegevens kwijt kunnen van diegene die de imkersverzekering betaald hebben (f. 1,-). Deze lijst is ter controle voor de verenigingssecretaris en de bondssecretaris. Derhalve moet een kopie van deze lijst aan het bondssecretariaat gezonden worden na invulling van de naam verzekerde, aantal volken te betalen premie en bank- of gironummer. De lijst zal een dezer dagen met nog enkele andere stukken aan de verenigingen gezonden worden.

- De verzekering bij Honey-Pack BV (voorheen de honingzemerij 'Het Zuiden' BV is per 31 juli 2000 beëindigd er kan derhalve geen claims of iets dergelijks meer ingediend worden. De bonden ABTB, LLTB en ZLTO hebben deze verzekering voortgezet.

- Door 2 leden van de vereniging Haaren is schade gemeld inzake warmlopen van bijenvolken. Het bondsbestuur heeft besloten om deze zaak ook met de 2 collega Bonden te bespreken. De betrokkene zijn op de hoogte gesteld.

* Heruitgave verenigingsboek

De uitgave is gereed en gedrukt, klaar voor verzending. Alle gegevens zijn op schijf vastgelegd. De verenigingen kunnen de nieuwe uitgave een dezer dagen tegemoet zien.

* Studiedag 11 november 2000

- Alle zaken aangaande de studiedag zijn klaar. Het programma en de uitnodigingen worden verzonden. De verenigingen worden in een schrijven gevraagd om op te geven met hoeveel mensen zij naar de studiedag willen komen, de secretaris kan dan beter inzicht verkrijgen wat hij al zo moet inkopen.

* Manifestatie 'Buiten Genieten in Brabant' op het landgoed de Heinis in Den Bosch

- Deze is gehouden op 17 september j.l. De Bond heeft hier aan meegedaan. Een mooie dag om de imkerij weer onder de aandacht van het publiek te brengen. 4.500 bezoekers zijn op het landgoed wezen kijken. Diverse andere groenverenigingen zoals IVN, Staatsbosbeheer en het Brabants Landschap waren aanwezig. Ondanks de regen was het de moeite waard. De stands waren ondergebracht in partytenten en waren gelukkig waterdicht, wat de bezoekers ook goed uit kwam.

* Spuitschade

- De veroorzaker van de spuitschade bij imkers uit Eersel, Duizel en Veldhoven is achterhaald. De getroffen imkers hebben in overleg met het Bondsbestuur de veroorzaker aansprakelijk gesteld. De schade is officieel door de Bond vastgesteld. Van uit deze plaats mag ook wel eens gezegd worden dat de AID deze zaak kundig en correct heeft behandeld.

*** Bijen gezondheidszorg**

- Via de Bedrijfsraad is door de dhr. D. Vunderink het voorstel gelanceerd om een landelijke gezondheidszorg in het leven te roepen. Een team van academici vormt de adviesgroep. Uit de imkerorganisaties komt dan de werkgroep Bijengezondheidszorg. Deze groep is/wordt opgesplitst in een werkgroepvoorlichting en een werkgroep ziektebestrijding. Voor onze bond zal dhr. A. Rietveld zitting nemen. U leest hierover meer in Bijen.

*** Toewerken naar één Bijenhoudersorganisatie**

- De data en plaats waar de hoorzittingen gehouden worden zijn bekend. Iedereen die lid is van de Bond van Bijenhouders ZLTO krijgen een persoonlijke uitnodiging met een begeleidend schrijven. Kijk wat voor u de beste locatie is wat betreft afstand. De meeste van deze bijeenkomsten worden gehouden in de voor u bekende kringlocaties.

- Voor meer informatie inzake één

bijenhoudersorganisatie kunt u terecht in Bijen.

Voor meer informatie over het bovenstaande kunt u contact opnemen met het secretariaat, 013-5836350, zie ook het verenigingsboek.

Na een langdurige ziekte is op 2 september 2000, toch nog onverwachts, op 76-jarige leeftijd overleden, onze zeer gewaardeerde bijenvriend

KEES VAN DEN HUL

Kees was sinds 1947 lid van onze vereniging. Tijdens het 100-jarig jubileum van onze afdeling in 1998 werd hem nog de plaquette voor zeer langdurig lidmaatschap van de VBBN uitgereikt. Hij werd imker in een tijd, waarin bijen houden nog vaak een vorm van nevenverdiende was en dat gold ook voor Kees. Toch was het ook werk, wat hij met veel overgave en plezier deed. En verder geen gezeur over vriendelijke bijen, koninginnenteelt en darrenraatmethode. Bijen moesten honing halen en dat deden de bijen van Kees. Weinig kosten en veel gewin, dat was zijn sport. Een imker dus van de oude stempel maar met een energie van een jong mens. Met zijn grote ervaring liep hij niet te koop. Daar was hij te bescheiden voor. Innerlijk genieten van zijn succes was voor hem voldoende. Kees ging ook helemaal op in zijn hoveniersvak en de plantenteelt aan huis. Alles stond er bij hem altijd perfect bij en er waren weinig adressen, waar je betere planten kon kopen dan bij Kees. Op de verenigingsavonden was hij er altijd, mits die niet samenvielen met zijn kooravond. Want dan koos hij toch voor het laatste.

Een klein jaar geleden moest hij zijn liefhebberijen gaan afbouwen en dat deed hem veel pijn. Dat is nu helaas allemaal definitief geworden.

Wij zullen je missen, Kees.

Wij wensen zijn familie heel veel sterkte toe bij dit grote verlies en vooral zijn vrouw met het omgaan met de achtergelaten lege plek.

Bestuur en leden

VBBN subvereniging 'Veluwezoom' Bennekom

Na een ziekte van circa een jaar overleed, op 56-jarige leeftijd, op 1 juli 2000 onze imkercollega en bestuurslid

FREEK GROTEBOER

Freek heeft het imkeren van zijn schoonvader en vrouw Miny geleerd. Schoonvader was destijds grootimker en de bijen zijn door dochter Miny en haar man Freek overgenomen. Freek was een actief en zeer gewaardeerd bestuurslid. Voorts was hij een vraagbaak als het om drachtplanten ging, hetgeen zijn oorzaak vond in zijn beroep als opzichter/voorman bij de afdeling grondgebied/plantsoenen van de gemeente Holten.

We verliezen in Freek Groteboer een fijne imkervriend en wensen zijn vrouw en kinderen veel sterkte toe.

Bestuur en leden

VBBN subvereniging Holten/Markelo

VBBN groep Overijssel-Oost

Op 24 augustus 2000 overleed op 77-jarige leeftijd ons verenigingslid

CAREL VAN MARIS

Wij hebben Carel gekend als iemand die trouw onze vergaderingen bezocht. Meestal wat meer op de achtergrond, echter gezamenlijk met zijn vrouw Clary, zette hij zich in voor de bijenhouderij en in het bijzonder voor de vereniging.

Wij wensen Clary, kinderen en kleinkinderen veel kracht en sterkte toe.

Bestuur en leden

VBBN subvereniging Eck en Wiel

Op 6 september 2000 overleed op 91-jarige leeftijd ons verenigingslid

STONE BERENTSEN

Stone was ruim 70 jaar lid van de vereniging. Wij verliezen in hem een gewaardeerd lid.

Bestuur en leden

ABTB afdeling Groenlo

Op 9 september 2000 is op 93-jarige leeftijd overleden ons oudste lid, ereid en oud-bestuurslid

ANTONIUS CORNELIS VERGOUWEN

Zolang zijn gezondheid het heeft toegelaten was Toon een trouwe bezoeker van onze verenigingsactiviteiten. Zijn kinderen en kleinkinderen wensen wij, imkers, veel sterkte toe na dit heengaan.

Bestuur en leden

ZLTO bijenhoudersvereniging St. Ambrosius Ulvenhout-Galder